

Järvelilli Rein:

„Uusvadah oll' eelmitsõ aastasaa 30ndätel kõva kultuurielo ni toimõt karskusliikumino.“

lk 4

Pärtini Sirid:

„Mi ooda ka vahtsit latsi ni nuuri miika üteh leelotama Meremäele kats kõrda kuuh, ni tandsma öks ka!“

lk 11

Kala Ingrid:

„2024. aastaga seto pilo konkursi teema om „SUVI“. Hinnatas eräle nuuri ja suuri inõmisi.“

lk 12

Setomaa

Hind 1.50 eurot

Märts 2024, nr 3 (412)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Maaselitsa nätäl ja paaba-praasnik

SARVÕ ÕIO

Mi elä aoh, ku mi ümbre om mitu kiilt ja mitu kultuuri. Niimuudu sis saat sorti', ot mântseh keeleh ja kultuurih elät, saat nii ku eis' hindäle uma säädä'. Aigu mi saa-ai hindä perrä säädä', mi helõ ao seeh.

No' mi olõ talvõ üle elänü' ja luudus nakas heränemmä ja nii ka' mi eis'. Heräneminõ olõ-oi kõõ lihtsa, tuu pääle lätt joudu, tulõ tulla' ütest vällä ja astu' tõistõ. Keväjäne aig and ka' hingelitsõlt tunda', mõnõlõ inäbä, tõösõl veidebä – mõni saa-ai midägi' arvu, tõonõ tund õka päivä. Mi olõ üts jaokõnõ luudusõst, selle kaegõgi' luudusõ pääle, sis näet ka' hinnäst.

Inne meid om luudusõ perrä inäp elet, selle ot tõisildõ saa-as. No' mi olõ kõost tuust hinnäst kavvõbahe säädnu' elämä ja elä ku välähpuul luudust. Olõ säädnu' nii, ku olõ mõistnu'. Innidest maaelosüsteemist mi võta täämbätshe päivä palakõisi, mântse' meele parhilla' omma' meele perrä ja mia' omma' huvtavaba'.

Täämbä, ku ma sood kiroda, om maaselits, peetäs maaselitsa. Pidolinõ maaselitsa nätäl om müüdä saanu', paabapraas-niga' omma' peet, hummõnist sis säidse nädälit paastuaigu ja sis viiendäl mail om lihavõõdõh. Mu arvusaamisõ perrä seletäs õgaüts hindäle sood aigu ummamuudu, nii kuis tälle kõlbulinõ om, kuis timä elo, tegemisi ja säädmissiga' kokko lätt. Siuh juuskvagi' õga perre ja õga inõmisõ elo' eismuudu. Elo' umma keväjäist tiid.

Nii kavva omma' tiidmisõ' meeleh, kooni' tiidäs, tahtas midägi' tiidä' ja mõni tuu perrä ka' eläs ja tuust kõnõldas, ot kuvvamuudu om elet. Kõgõ lihtsap om muidogi' ummi seeh umma hoita', pruumi' vanamuudu umma pitä'. Õgakõrd

lää-ai kõrda, a järgmätsel aestagal olõt jäl' sama kotusõ pääl – omma' jäl' keväjädse' pühä' ja tegemisõ'.

Paabapraasnik om olnu' ja om täämbätshe pääväni' mälestüisih, ot kuis sis olti, midä tetti. No' om elo tõistsagamanõ ja inõmisõ' tõösõ' ja olõmisõ' ka' sooa muudu. Päämäne, ot tahetas kokko korjuda', ot pitä' paapu päivä. Mille õnnõ naase'? Sis naase' saava' kõnõlda' tuust, minkõst nä muidõ kõnõlnu-us. Vanastõ oll häbendelemisõ. Mullõ paistus, ot säänestmuudu häbendelemist jääs kõikaig veidebäst. No' om har' otõt, ot piat julgõ olõma ja kõkkõ kõigilõ kõnõlõma, õgal puul edimäne olõma. Tõösõ puul mindäs kõrraga' lavva mano, naatas süümä, oodõta-ai, kooni' kutsutas, paktas. Sântse' väiko' tähelepanõki'. A no' om ellojääminõ tõisi reeglidõ perrä. Paaba' umavaihol omma' kõõ ummi jutta ajanu', ku hillä mõistat olla', sis saa latsõotski' näide kõrval kohki' kullõlda', kukki' tä midägi' suurt arvu saa-ai, a niisamatagi' om hüä näide siäh olla'.

Sool aestagal käve Uusvada küllä naisi man paabapraas-nigal. Hüä olõminõ oll. Tõonõ-tõösõga' harinõminõ oll. Huvtava' jutu' olli'. Tuu päiv om ummamuudu pidopäiv, samah eishindäga' olõmisõ päiv, tõisiga' kuuh.

Inäp kauda-ai küläsisse, niisamatata huupi mindä-ai tõösõ poolõ. Kõigil omma' uma' tähtsä' tegemisõ' ja olõmisõ', sünnü-üi huupi minnä' niisamatata jutatamma ja sis mi jäägi' kavvõlitsõst, tõonõtõösõlõ võorast. A no' om tekkünü' vahtsõnõ kokkorjumisõ muud, ot ütehkuuh jalota', kavvu' müüdä külli ja tanomit. Kiäki' hõikas vällä ja kiä saa ja sutas, tulõ ütidselle kaumisõlõ.

Lätt edesi lk 2

Ilotaminõ Obinitsa muuseumitarõ man.

Sundelli Harri pilt

Luigasõ Inara: „Kiä maaselitsa pääväl läbi pliini päivä näkk, tuul saa hüä aastak olõma.“

Kogermani Liisi pilt

Ilotaminõ Obinitsa muuseumitarõ man.

Sundelli Harri pilt

Leelotadas Verska talomuseumi man.

Noorema Tarmo pilt

Uusvadah tekä Aida Olavi hobõsõõitu.

Järvelilli Reinu pilt

Maaselitsa nätäl ja paaba-praasnik

Alostus lk 1

Linnamäe Taavi hõigas vällä ja maaselitsa puulpühä poolõ-päävä aigu korjuti Helbi vana poodi mano kokko ja sis säält jalotõdi kõik lähäbä' (Tessova, Ermakuva, Triginä, Maasluva) külä' läbi. Päält paari tunni oll ütine tsäi ja koogisüüminõ Taavi taloh. Helbile viidi Miko Ode mehele, a no' tundas üle ilma Helbi upa. Kuulsa külä. Soo kauk oll mõnõh mõttõh herätüs minkõlõgi', minkõst täämbä' viil hõste arvugi' saa-ai.

Täämbä', pühapäävä om maaselits, peetäs maaselitsa. Sai sõidõtus müüdä Setomaad, üttest küläst tõistõ, õt õgah kotusõh tsuut olla' ja pidopäävä hõngu hindä hinge saia'. Mi alosti Lüübnitsast, säält edesi sõidi Miktämäele Inara kohvitarrõ, sis joudsõ Verskahe talomuuksiumi, säält Saatserinna Maagõköistõ, Uusvada küllä vahtsõhe külätarrõ, Obinitsa muusiumi mano ja viimäne kotus oll Taarka Tarõ. Õgal puul istõ kõrrast, maidisi pliine vai määnestki' tõist süüki, ai juttu, sai uudissit tiidä, kiä' ti siih elät ja umma mälehtät ja hoiat. Mi innidse' vanõba' avitasõ' meid mi tegemisi man.

Selle om hüä Setomaal ellä', õt siih saat süämega' umah olla'. Elämiso kõrd ja elosüsteem om tõõnõ, a mi eis' tii ja sää umma, sää säänestpites, ku mi mõista ja saa. Ma taha õga päiv tehnädä' ja umah mõttõh tehnägi' kõiki, kiä' ti siih elät ja umma mälehtät ja hoiat. Mi innidse' vanõba' avitasõ' meid mi tegemisi man.

No' om päiv jo' jumalihe lännu' ja hummõnist liigumi hilläkeiste suurdõ suvvõ, ku kõik ilm häitsemä lüü ja kasuma nakas. Joudu meelee kõigilõ, tarka miilt õgalõ talonaaselõ, kimmäst miilt õgalõ peremehele.

Pliin küdsämäh.

Sundelli Harri pilt

Eesti Vabariik 106 – seto' ilotiva' küläh ja liinah

KAUKSI ÜLLE

Eesti Vabariigi sünnupäävä pidämise muud aläs setodõ jaost Eesti Vabariigi moodustamisõ aast pääle Vabadusõta. Õga kõik Petserimaa eläniku' ka hoobis kõrraga riigimastajis kodanikõs saa-s, usu-lahk oll süväs kulunu 600 aastaga, a traditsiooni' naksi' tek-kümä, aktusõ', paraadi'. Nõukogodõ aig pääle II ilmasõta aläs tuuga, õt Staalin õgvõnd' setodõ asualadõst vähembält kats osa kolmõst ar' Eesti NSV külest. Eesti Vabariik elli edesi inemistõ mälestüisih. Kolm Eesti lipuvärv siski õs lää' meelest ja mõnikümmend aastat tagasi näüdas Hörna Aare Obinitsa kerikuh pühäserätti, koh oll' kiräriba koet sinimustvalgõ kiräga.

Eesti Vabariik om vahtsõst pääst jo olnu üle 30 aasta tagasi ja sünnupäivä tähistädäs mitund muudu. Obinitsah peetäs jo mitmit aastit paraati, mis lätt uhkõlt läbi külä. Ka soo aasta oll üts mi joba väl-läpoolõ Setomaad tuntus ja imetletüs saanu paraadi värvikas pää Kaitsõliidu ratsaüksusõ perält. Hopõn om mi mail olnu pääasi, nigu vana' mehe' tiidvä' ja noorõmba' kah uskva'. Ratsaüksus oll jo eelmine päiv mi küläh paraadis valmis. Obinitsa paraadi tõõnõ kõva joud om leelovägi, seto rõivil leelonaase' ja laulu- ni pillimehe'. Rivih oll' ka muuseumirahvas, põllumehe', vabatahtliku' pätjä' Meremäelt ja Luhamaalt ja kutsõlisõ' pätjä' Verskast ni õkamuuu ümbretett tehnika.

Paraadi kõrraldas jo mitmit aastit, algusõst pääle väl-lävanõmp Blumi Priit. Obinitsa keskvaläkul laulõti Eesti ja Seto hümn ni inne aupaukõ laskmist lugi Setomaa kultuurinõunik Hörna Aare ette väl-lä-võttõ manifestist kõigilõ Eesti-maa rahvastõlõ, mille om 2018. aastal seto kiilde ümbre pandnu soo aasta presidendilt teenetmärgi saanu Hao Paul.

Paraat marssõ küläkeskustõ, koh peeti pidopäävä kontserti

Vabarna Maret ütles iist.

Järvelilli Reinu pilt

Obinitsah paraati uutmah.

Pärtini Siridi kogo pilt

ja ilotõdi. Laui' Mokornulga naase' ja Meremäe-Obinitsa naisikuur, nuuri ja latsi leelo-kuur Mõtsatsirk. Kohvitõdi ja peeti praasnikku.

Setomaa valla pido peeti Verska Kultuurikeskustõ, ülti tenosõnno ja anti aukirju

2023. aasta joosul suuri, ilo-sit, pikaaigsit tegusit tennü' ja pühendümist näüdanü' inemistõlõ. Leelokoori' teivä' eis' vahtsit sõnnu Vabarna Maret iistlaulmisõlõ.

Võro maakunna aastapäävä vastavõtulõ oll' ka kut-

Tammiku Maidi Maria tennäs teenetmärgi iist.

Võromaa Arõnduskeskustõ pilt

sut üts jago Setomaa tegijit inemisi. Seto inemistõst sai Võro maakunna teenetmärgi Maidi Maria Tammik. Soliid-sõh iäh daam tehnäs tenõkõn-nõh tähelepandmisõ iist ilo-sidõ sõnnuga, nigu täl kombõs om. Maidi käsitüü' omma' ime-lidse' – kõrraliku', täpse', värmilidsõ' ni hüä maitsõga tett. Aastakümmit om tä Obinitsa kandi pidulikõ kõnõdõ pidäjä olnu'. Ku nuu' ummõhtõ kõik mee-leh püüsünü'. Önnõs om noid kiräh pallodõ sünnupäväkaartõ pääl.

Eesti Vabariigi aastapäävä ballil oll' seto' pant istma saali keskele kõrvuusi kihnlaisi, viru-laisi, mulkõ, ersadõ ja tõisi uma-kandi keele ja kultuuri hoitjõdõga. Ülembsootska Leima Evelin kuuh herräga oll' usujuhtõga üte ria pääl. Täütsä terävmiiline lähenemine – sootska jo meil ka nigu usujuht, kuigi inämb usuga rahva tulõvikku ku reli-giooni mõttõh.

Presidendipaar, kiä esi-vanõmbidõ veskikotust Piusa veereh pidä suvõpaigana, väär-tusf koorimuusika ja rahvamuu-sika töötluisi põhjal tett muu-sikat. Jaan Eik Tulve oll' kokko säädnü Vox Clamantisõga lau-lõt laulu', klaveriga rahvalaulu', luuperiga laulu' Kaplinski teks-tele. Kontsert oll' väega või-mas ja süvält kultuurnõ ni kõlasi mõnõ kotusõ pääl nigu ikk. Suur oll' imestüs, ku pub-lik naas ersatama poolõ kont-serdi pääl ja peräh oll' aolehtih hulga nurinat kuulda', õt liisna tõsinõ. Nallä pidi ka saama ja tollõ iist hoolits vana sepp Ivan Orav, kiä naaruf rahvast inne kätlemistseremooniast.

Kostüümiraumadõ ja -draa-madõ poolõst oll' soo vabariigi aastapääväle pühendet ball rahulik. Õt riigikogu 101 liik-mõst oll' kutsut ümbre kümne, sis Eesti moekunsti eliit õs saa' uma õga-aastatsi modelle kasuta'. Kutsut oll' hulga koo-lioppajit, kohalikõ kultuuri hoitvit inemisi, luuduskaitst, muusikit, savvusanna sõsarit, hulga kõigi maie saadikit, kiä' oll' kõrralikult ja häämaitsõ-kalt rõivih, a õs tii' Hollivuudi muudu suurt perrä. Puhkpilli-orkestri mängu ja Liisi Koik-soni laulu perrä sai tandsi' kah ni trehvät sõpruga mõnõ' pildi' tetä'.

Soo aasta avvusf president teenetmärgiga seto kultuuri hoitmisõ pikaaigst iistvõtjat Hao Paalit. Timä om olnu Seto Kuningriigi ristesä, Liinatõsu-radõ iisttlejä ni killõ, tiidüsar-tiklitõ autor. Au Paalilõ!

Eesti Vabariigi aastapäiv om pido inemisõ hindä seeh. Soo om pühä inemisõ jaos esiki sis, ku mõnõdõ valtsuusi mõnõ' otsusõ' meelü-i. Avvu Eesti Vabariigilõ!

Helbi kogukonna maaselitsa matkapäiv

LINNAMÄE HELENA

Setomaal om külli, kos om häid iistkõnõlõjji, kiä' mõistva' ummist tegemisist ka tõisilõ teedä' anda', a om ka säändsit tsillukõsõs jäänü' küläkesi, kos ka mõni harv korsna iks vahe-pääll viil savvu vällä lask.

Helbi kandi külli suurõmp pühä om olnu migulapäiv, mis pääle kerkot alati kirmasõga jakkunu. Siiäni olõmi tuud ka tähtsäs pidänü', kuigi kerkohe ei saa', kerkokellä hellü kirmasõ moro päält saami iks kullõlda', ku Taivaesä tuulõ õigõtpite sääd. Nii õt aoluulinõ Helbi kir-mas 22. mail om kimmälõ tulomah aoluulidsõh paigah.

Helbi kogukonna külä'

omma' piiriveere külä'. Puul-pühä, paastukuu 16. pää-väl võtimi tallataksoga matka ette läbi mitmidõ külli tsihiga miilde tulõtada' noid talosit ja

Matkaseltskond Helbi küläh.

Eräkogo pilt

inemisi, kiä' siih kunagi elli', latsi kuuli saadi' ja kõvastõ tüüd teie'. Egäsugutsit nalälugusit, aga ka kurbi asju tull' miilde.

Alostus oll' Helbi poodi mant,

mis uma' ussõ' pand' kinni pia veerandsada aastakka tagasi. A nüüd oll' kuuh nii hulga inemisi ku vanast inne leeväauto tulõ-kit. Hulga inemisi tull' ja aiteh tulõjilõ.

Ermakova külä veerest läbi minneh es lövvä' inämp kadonu Hilibi majakõst, a tuu oll' joba vanast väega laonu, nii õt peremiis olõvat külmäl aol esi' ahju piislemä lännu'. Timä vele majagi om väega armõtuh olukõrrah.

Üle uja saieh jõudsõ Tessova küllä, kos mitmõ' majapidä-misõ' är kaonu', a Jallai Kalju ja Milvi ummi lastõ perridõga siski küläkotussõ hääh kõrrah hoitnu'. Häste oll' sääll.

Tessovast vei tii läbi Helbi külä Maasluva poolõ, kos Loka

Pauli pereh eläs. Sääll rohkõmp rahvast ei olõ'. Helbi küläh om rahvast inämp. Siih saiatimi ja mõtlimi suurõ lauluimä Miku Ode pääle, kelle kodokotussõ asõmõ pääl võissi siski olla' väi-kenegi mälehtüskivi tahvliga, kos timä nimi pääl. Parhilla' ei olõ' sääll midägi ja ümbre riigimaa, mia tävvelikult hool-damalda. Siih om mõtlõmisõ kotus ka vallaalõ.

Hää võimalus oll' piirivalvur Hellaga müüdä piiriviirt paar kilti suurõh summah edesi minnä', selle õt sääll käümisõs omma' uma' reegli'. Triginä külä jätt rahvalõ õigõ troostitu mulje. Ei ainumatki inemist.

Kunagi elli sääll seto leelo sõnalisõ Tõnisoni Manni suur pereh, Lepikovidõ, Raudsep-

padõ, Klaani rahva perre'. Kõik järgmidsõ' põlvõ' omma' ilma-laanõh lajah. A siski... Elo käve – paarikümneh mehidsetaroh elo käve tävvel jõul ja mehidse' toova' nestet ka tõsõlt puult piiritarra, säält Tarto rahuga kehtestet piirialalt. Vai nigu Tõnisoni Manni ütäl' – Savi-saarõ kanali takast.

Nii jõudsõmigi viimätshe piatuspunkti Kropkuvahe, mis oll' varõmb kiräh ku umaette külä, a nüüd liidõ Helbi küläga. Vahet ei olõ'. Siih lauli ütõh-kuuh Helbi hümn ja lasi hää maitsa' pliinel ja muul suupe-rätsel ni jõudsõ järeldüsele, õt meil om viil mitmit marsruutõ, mis tulõ läbi kävvü'. A tuud joba järgmitsõl maaselitsal.

Seto koolinoorõ' perimuslaagrih Kihnuh

Umakultuuriga köüdet koolivaheao perimus-laagrit om Kihnuh jo mito vuuri tettü. Mõtõh tutvusta' Kihnu noorilõ ka tõisi perimuspiirkundõ tull' sõna jo aiksahe ja nii saigi kõrraldõt katõ perimuspiirkonna, seto ni kihnu nuuri laagri talvitsõl koolivaheao 27.–29. veebruaril Metsamaa perimustaloh.

PÄRTINI SIRID

Verska Naase' leelonaase' Vabarna Jane, Pärtini Sirid ni Talviku Anne võtiva' hoolõst laagri kõrraldusõ ni seto kultuuriprogrammi kokkosädmise. Setomaalt tull' üteh ütesä seto nuurt: nuursootska Palo-lilli Pärtel sõsarõ Palolilli Idaga Miktämäe koolist, innine nuursootska Saarekivi Katarina-Lee üteh sõsarõ Pärtini Karoliniga Matsurist, sõsar ja veli Paloka Pilleriin ja Gerd ni Kooseri Piia Meremäelt. Verska Gümnaasiumist olli' üteh Toomiste Doora ja Valgu Maru. Lisast kats suvõsetot (Lobotka) Pärnu Kuninga tänava põhikoolist, Talviku Linda ja Marvin.

Kimmas kultuurivaeldamiso kava näkk ette nii kihnu ku seto laulu, tandso ni pillimängo oppust, söõgi ja käsitüü tegemist, viktoriini, rahvarõivilõ säadmist. Väiko mõtõh oll', õt latsõ' saava' vahtsit tutvõt, vahtsõ kogõmusõ üle iä praamiga sõita', ni veido aigu koolivabal nädälil tõisiga ütehkuuh mängi' ni niisama olla'.

Vällä tull' pallõ hüä reis. Sõit oll' pikk, teimi kats piätüst – edimätsel kõrral saiva' latsõ' õkvalt tuu massina pääle, koh umaiälidse sõbraga kõrvuusi istu'. Tõösõl kõrral sai süvvä', juvva' nii jalgo sirota'. Kihnu Virve praamiti oll' undsõnõ,

Seto ja kihnu latsõ'.

Laesi Rea pilt

olõ-õs miäkit nätä', õnnõ iäkamakit oll' tunda'. A tullõh sai nätä' nii suurt vett ku tõisi vähämbit saarõkõisi.

Kihnuh võtf meid vasta Michelsoni Maria ehk Kuraga Mari õkvalt lämmä üsähtüsegä. Edimäne kotus, kohe lätsimi, oll' Kihnu muuseum, kost sai pallõ tiidmisi Kihnu kotsilõ, õt peräh viktoriinih hättä jääsi-i. Edesi sõidimõ Metsamaa perimustallo, koh uutsõ meid õdagusüük ja üümaja ni tarõ', koh laagrit pitä'. Metsamaa perimustalo meenutas veiga Obinitsa seltsimaia, koh ütäl puul saa tandso lüvvä' ja tõösõl puul elämist istu' ja lavva takah juttu aia' ja käsitüüd tetä'. Edimätsel õdagul naksimõ pihta jo leelolaulu, karmoškamängo ja laulumängõga ni veimi kõlavüü tegemisest langa' üles. Ütsjago Kihnu nuuri oll' kõrteh tulnu ka

laagrihe ja nii mi tutvus alaš.

Tõösõ päävä hummogu alos-timõ laulumängõ oppamiso ja opmisõga. Kihnu reilendri ja polka opminõ oll' veiga tarviliik. Sõidimõ ka saarõ pääl ringi, ronõmõ tulõtorni ni mererannah lumõkamakit ja kivve pite. Saarõ katõst poodist sai hüvvä-parembat ni lango ostõt, õt kõlavüü' ja süämega paila' saasi' viil kirivämbä'. Päält lõunasüüki pannimõ Kihnu näio' sõira tegemä, a seto tšura' säeti jal' umakõrda lihapiirakit vorpma. Ku lämmi sõira-kõnõ sai kipõstõ tett, sis rasvah küdset piirakidõga läts õks paar tunni.

Õdaguspoolõ säädsemi rahvarõivilõ, jal' oll' vahtsit kihnu nuuri mano tulnu. Vil-latsit kõrte oll' illos kaia' ja seto rõvih noorõ tundsõva' hinnäst hõste. Marvin, Linda

ja Jane saiva' sälgä pruumi' ka kihnu rahvarõivit. Seto rõvit jal' kihnu'. Mõlõmba' kultuuri-ruumi' pakva' rõvilõsädmise programmi ka turistõlõ, hüä õt noorõ' saiva' jo kogõmusõ ni tundõ, kuis om olla' tõösõ kultuuri rõvih, ni mõtõlda', mis tõid ni tegemisi näideh tetä' tulõ. Kihnu' arvssi', õt seto rõiva' omma' kergembä', nä pruumsõva' kitasnikku. Kihnu poiskõstõ troi oll' tarõh liisnalt lämmi.

Ku olli' rõiva' proomit, sis peimi maaha viktoriini. Seto' teivä' uma kultuuri kotsilõ, kihnu' kuldvillakuna uma kultuuri kotsilõ, kõõ paremba' võistkonna' saiva' ka avvuhinna'. Õdagutsõlõ pidolõ tull' mano ka pillimihi ja hummogu opit reilendri ja kolmõpaari tandsooppus kulusi nüüd ar'. Perämädsel pääväl polm-

sõva' latsõ' viil süämepaila, suurõmba' pruumsõ' ka seerepaila polmi'. Ansamblitunnih lätsivä' käiku Kuraga Mari üteh võet mitmõh mõõduh viiuli', setokõisi siäh oll' mitmit kiigamängjit. Mari mõist hõste opada' õgal tasõmõl pillimiist, nii sai' pillimängmisõ mõno kätte kõik, kiä' pilli kätte haardsõva'. Viil ja karmoškamäng ütehkuuh ja lisast viil kihnu laulusalm ka mano.

Lämmi hüvästejätt oll' sadamah ja mõtõh, õt sääne laagri tulõsi' meil ka vasta kõrralda'. Pallõ oll' kaia', pallõ miilde jättä', a ütte mi tiä, tulõ piä õks Kihnu tagasi minnä'!

Aitõmma perimuslaagri tugõjilõ – Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp ja Setomaa Pärimuskultuuri toetusprogramm (Laanõtsirgu aren-dustegevuse toetamine).

Noorõ esi' märksevä'

■ **Pilleriin ja Gerd:** Kihnuh oll' veiga vahva. Opsõmõ vahtsit laulõ, tandso ni pillilugusit. Pruumsõmõ süämepaila ni seerepaila polmist ni opsimõ kõlavüü tegemist kihnu noorilõ. Näimi saarõl ainukõist hobõst. Kävmi Kihnu muuseumih, koh tutvustõdi meele saarõ aoluku, sh tüüristu, hülge-püügivahendit ni näüdati rahvarõivit. Meil oll' veiga hüä kokk, kiä opaš, kuis tetä' lihapiirakit, ni tekä kala-suppi, mis vei keele alla. Umalt puul opsimõ sõirateko. Sõo laagri miildü meele veiga ni oodamõ jo huviga vahtsõt laagrit.

■ **Piia:** Oll' veiga vahva reis. Miildüvä' kihnu tandso', süämepaila polminõ ja kõlavüü tegeminõ. Ooda jo kõigi latsiga vahtsõt kokkosaamist.

■ **Katarina-Lee:** Veiga armas reis oll', vahtsõ' tutvusõ', vahtsõ' tiidmisõ' ja tehnika'. Süük oll' laagri joosul kõik aig imehüä. Kiigaga mängit pala „Ei karda kirpu ja ei karda konna...“ jääs igävesest miilde. Tandsõ erinevuisi oll' põnnõv kaia' – Kihnuh tandsitas reilendrit ringjoonõl ja polkat madala sammuga. Sai tiidä', õt kihnlaisi süämepaila tetäs tšuuat tõisildõ. Rõivastõ kotsilõ sai ka vahtsõ tiidmisõ, kõrt pandas sälgä kõgõ üle pää ja päärrätt köüdetäs päädliki. Ka muadsõl ja undsõsõl aol oll' loodusõh veiga pallõ imetledä'. Kihnu tulõtornist alla vaadõ oll' veiga illoš ja alomistõl treppel ütehkuuh „Tuulõkest“ laulta' oll' maagilinõ. Aitõmma laheda reisi iist Janele ja umalõ imäle Siridilõ.

Gomozova Anzelika esind' Seto Kuningriiki Ameerikamaal

Gomozova Anzelika kand Setomaa ülebsootska kiiorat augustist 2022 kooni' augustini 2023. Ülebsootska aamõt om sääne, õt ku aestak saa läbi, kiiorakandmisõ aig lätt müüdä, sis

edespidi jääs tä avvulitsõst sootskast. Anzelikal tull' täütä' avvukohust esindä' Seto Kuningriiki Ameerikamaal, nii õt pallõ Setomaa lehele mõttit ja uudissit jaka'.

Sootska Gomozova Anzelika Ameerikah.

Eräkogo pilt

Kiä kutsõ Sinno Ameerikahe Setomaa esindämä?

Ma sai jaanuarikuu viimätsil päivil Ameerika Ühendriike saatkunnalt kutsõ külästä' Open World programmih Washington DCd ja Texist. Külähkaugi mõtõh oll' kohalikõ umavaltsuusi juhtminõ ja kogõmuisi vaeldaminõ ja umavaltsuusi kuuhtüü partnerorganisatsioonõga'. Edimätsel kolmõl pääväl mi olli Washingtoni ja järgmätse' säidse päivä Texasõ osariigih Fort Worthi liinah. Kats päivä läts edesi-tagasi sõidu pääle.

Kuis ja koh tutvustit seto kultuuri? Mis imestämä pand?

Eesti suursaatkunnah Washingtonih olli' meil arotamiso' Setomaa kultuurist ja ettevõt-lusõst piiriveereh. Mi käve Fort Worthi liina volikogo istungil ja

viimätsel pääväl mi sai kokko ka' liina tegevjuhiga', sis mi tutvusti Eestit. Mitmõl pääväl mi olli kuuh liina asõtegevjuhi Fernando Costaga', kiä tutvust meele liina erinevvi välläkutsit.

Washingtonih mi kulssi loen-git föderalismist, keskvalitsusõ ja osariike ülesandidõ erinevuisist, kultuurist. Huvtav oll' tuu, õt tulõnõvalt USA aoluust ja osariike ühendüsest olõ-õi kehtestet riigikiilt, ütte religiooni/kerkot. Olõ-õi riiklikkõ meedia-kanalit, aamõtlikku aoluutõl-gõndust, riiklikku oppõkavva, kultuuriministeeriumit. Osariike säädüsandlus ja massu-süsteemi' erinese' kotsidõ inäbä ku Õuruupa Liidu ühendüse liikmõsriike uma' tõõnõtõõsõt.

Texasõh Fort Worthi liinah oll' mi visiidi planiirnu' sõprusliinuga' tegelev mitte-tulunduslik organisatsioon Fort Worth Sister Cities. Programm oll' sisukas ja tihe. Mi alosti õgal hummogul kell 7.50 ja lõpõdi viie-kuvvõ aigu. Õdagutsõlõ aolõ oll' planeerit kokkosaamisi vastavõtvidõ perridõ ja aamõt-nikõga'. Fort Worth om USA kõgõ rutuba kassui liinapiir-

kund. Kokko eläs sääl pia miljon inemist. Erinevält meist om näil suurõ' kasumiso' halu'. Fort Worth om n-ü väreht Läände (liina tunnuslausõh „Where the West Begins“). Aoluulitsõlt ostõti sääl kokko lehma ja saadõti üle Ameeriga.

Määne om söõgitraditsioon?

Ameerigah om süük otav ja väiga' mitmõsagamanõ – mereandidõst kooni' BBQni' ja kooni' mahhepõllumajan-duslikõ smuutidõ ja salatidõni' lääneh – olõ-õi erilist söõgikultuuri. Õgal piirkunnal omma' uma' päämätse' söõgi', mia tähendäs, õt osariigih naka-ai kunagi' ikäv!

Kas indiaanlasi trehvssit?

Indiaanlasi mi trehvä-äs nägemä, a kauboisit näi Texasõh pallõ. Inemisõ' olli' traditsioonilitsõlt rõvih, huulidsa-pildih oll' tuu õgapääväne.

Määnest kuuhtüüd and Ameerikaga tetä'?

Päämäne oll' tutvusta' ja seletä', õt ku tähtsä om USA

abi Ukrainalõ, selle õt mi Eestih ja Setomaal elä suurõ „naabri“ kõrval. Väiga' pallõ mõotas tuu ettevõtlust ja muidogi' mi sugulaisi tõösõl puul piiri.

Kuis tiiti Eestit?

Tiidäs ja tetäs kuuhtüüd Cleveron ettevõttõga', mia om Viländimaalt. Ka' tiidäs Eestit ku tugõvat digiriiki. Meil om Ameerika inemisiga' pallõ üte-sugumatsi väärtusi, a mi ütis-kundligu' süsteemi' omma' üles ehtet erimuudu. Inemisõ vaba-dusõ' omma USAh vaest suu-rõba' ku meil, a vastutus , kuis hakkama saia', om ka suurõb.

Midä viil kavvast aost reisis mälehtämä jäät?

Külälislahkõ ja lõpus rahvas. Mi olli perrih ja tuu oll' väiga' põnnõv, selle õt nii mi sai tiidä' inemisi mõttõmaailmast ja tun-nõtusõ, mia' omma' n-ü õga-päävädsõ' jututeema'. Muidogi' kõgõ inäbä kõnõldas presiden-divalimistõst ja kõost, mia tuu ümbre om. Mul oll' väiga' hüä pereh. Suur teno hüä vastavõt-misõ iist!

Küüsse **KAUKSI ÜLLE**

KUNINGA SÕNOLISÕ LAUL

Setomaa kuul

Olõ naane ma latsilinõ,
noori olõ ma neläline.
Taha latsil ma tarkuista,
otsi näile ma oppusta.
Kullast taha koolikõista,
hüvvä taha näil haridusta.
Vahtsõ ao taha oppuisi,
taitsit taha ma tarkuisi.
Viisi-i viiä' näid Võrolõ,
taha-i viiä' Tartohe.
Tarkust taha Setomaalõ,
kuuli taha kodo mano.
Virga' omma' mi vedosniku',
vahva valla- om -valitsus.
Handa võti' nä haridusõ,
tu'ra pääle tarkusõ.
Kuulõ naksi' nä kohendama,
seto kuuli säadmähe.
Kokko kutsi' nä kolmi kuuli,
oodi' kokko oppajida.
Verska tulli veertä pite,
Miktämäe tull' mäki pite,
Meremäe viil merdä pite.
Kümme kõrda nä kokko tulli',
kolmikümmend korjusigi'.
Aigo võti' nä arotada',
tuhat tunni tuumatada'.
Saie' plaani' sõs peetügi',
koolimudõl muudõtugi'.
Vot om hüä meil volikogo,
ilmatarga' om esändä'.
A'ra kooli nä koputõli',
vahtsõ kooli lei' vasaraga.
Koolikõsõ' kokko panti,
kolmi kokko köüdetigi'.
Kolmõ pääga sai pääsõkõnõ,
ütel tüvel tammõkõnõ.
Kolmõl pääl saa korgõmbasta,
ütel tüvel tugõvambast.
Lää-i latsõ' sõs liina poolõ,
tillõkõsõ' ar' Tartohe,
väigõkõsõ' ar' Võrolõ.
Setomaa lätt suurõbasta,
uma rahvas uhkõbasta,
talorahvas targõbasta,
kodorahvas korgõbasta.

VALGU MEEL
12.03.2024

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,
tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõ Vallah) Järvelilli Rein,
tel 504 6423, e-post: rein.jarvelill@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit
Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela,
Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike,
Jüriöö Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.
Trükjä: Printall AS
Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm
ja lisalehte Vahtsõ Vallah Setomaa vald.
KAASTÜÜ' saata: kauksiyille@gmail.com
vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ saata: rein.jarvelill@setomaa.ee
Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.
Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Uusvada külämaja märdsikuuh 2024.

Järvelilli Reinu pilt

Uusvada külämaja lugu

Timahava sai Uusvada külämaja 60aastakatsõst. Üte maja jaost olõ-i joht pikk aolugu, ku võrrõlda' külämaja kõrval olõva tsässonaga, minka ehitüsaig jääs Põhjasõa aigu.

JÄRVELILLI REIN
Uusvada külävanõmb

Möttõ' umast külämajast vai kultuurimajast käve' Uusvadah a jo' pallõ varõmp. Uusvadah oll' eelmitsõ aastasaa kolmõ-kümnendätel kõva kultuuri-elo ni toimõf karskusliikumino. Uusvada Laulu ja Mängo Selts Kolde käve uma 30-ine-mitsõlisõ grupiga' Eestimaad pite etendüisi andmah. Seltsil umma maia olõ-s, a kokko käüti Tobrova koolimajja ja talodõhõ. Uusvada inemiste jaost ollgi päämitsõst kokkosaamisõ kotusõst Tobrova alkuul.

Uusvada rahvas tundsõ, õt kooliruumi' jääse' kitsast kultuuri tegemisõ kotusõst ni peeti plaanõ, kuis saasi' saalõ ja toimõtamisruumi mano. 1940. aasta keväjält tetti jo' suurõ' plaani', kuis minnä' edesi. Tuuaigõh Meremäe vallah olõ-s kultuurimaia ja Tobrova ja tõisi valla kuulõ peeti liisnalt väikost, õt näideh kultuuriello edendä'. Nii võti' Meremäe valla organisatsiooni' plaani ehitädä' valda valla rahvamaja, õt olõs võimalik kõigil valla organisatsioonõl seltskondlikkõ pidosit pitä'. Rahvamaja ehitämisõst panti kokko sihtasutus ja ka val-lavaltsus oll' lubanu' toe taadõ panda'. Sihtasutusõ nimest sai Meremäe Rahvamaja ja sihtasutusõ komiteehe valiti val-lavanõmb A. Mandel, A. Raid-maa, Ed. Raudsepp, M. Pihlapuu ja R. Raudsepp. Alkapitali jaost pandsõ õga ettevõtmisõh osalõv kultuuriselts sihtasutusõ kassaha edimätsõ mas-suna' 50–100 krooni. Rahva-maja asukoht olõ-s viil kindla, a taa pidi tulõma valla süämehe, Tobrova ümbruskonda, ni' rahvamaja mano pidi tulõma ka spordiväläk, midä pidi sis naa-tama ehitämä jo' keväjä. Kohe tuu rahvamaja kotus valiti,

Külämaja inne remonti.

Järvelilli Reinu pilt

olõ-i mul tiidä', a ku kaia' kotsit Tobrova kooli lähkoh, sis jääs silmä just Uusvada, koh toimõf mitu valla kultuuriseltsi. Puna-võimu ja sõa tulõk riksõ tuu hüä plaani ar'.

Pääle sõta nakaš pääle kolhoosiaig, a kolhoosi inemisõ' oll' õks nuu' sama', kiä' inne pei' uma rahvamaja ehitüse plaanõ. Uusvada külä 11 majapidämist panni' kokko algusõh Dimitrovi kolhoosi 1949. aastakal ja perästpoolõ läts kolhoos suurõmbast ja sai nimest Kalinini kolhoos. Kalinini kolhoosi kultuurihuvilitsõ' käve' õks kuuh Tobrova kuuli, koh manganiti näidendit ni laulõti Meremäe rahvamaja juhataja Tetsmanni juhõndamisõl koori-laulu. 1957. aastakast toimõf Tobrova koolimajah Kalinini kolhoosi klubi. Opiti K.-A. Jansonini näidendit „Silmused“. Kokko käve' meeskvarlett ja naisansambli. Kõvõmba' kultuuritegijä' oll' esimiis S. Paiga, agronom J. Tammesalu, brigadir Aleksei Tuus, kolhoosniku' Leo Vahelaan, Joosep Rahusoo, Veera Lillemets.

1958. aastakal pidi kolhoosi esimiis Stepan Pai joba Uusvada klubimaja ehitämisõ plaani. Uusvatta, küläkirmasõ tand-suplatsilõ pidi tulõma kolhoosi kontoriruum kuuh klubiga', koh saa kaia' kinno ni tegeldä' ise-

tegevüsõga', tuu panti järgmitsõ säitsmeaastaku plaani ja maja vundament sai maaha 1962. aastakal. Maja saina' ehitedi saepurutüdüsega' puust karkassiga', sisse panti linaluuplaati ja kuivkrohvi, päält lüüdi üle vuudrilavvaga'. Maja ehitüsest kulusi umbõs 1700 ruublit. Külämaja ehitüsmestri' oll' uma kolhoosi ehitüsmehõ Nikolai Vares, Ivan Ladvik, Paul Hain ja Aleksei Tagla. Tuu ao aoleht kirof, õt kõik nää' oll' ütte mesti mehe', mõnusa', välästuult kahrõvõitu, a tuu iist süämliku huumori, näo ni olõmisõga'. Alguõh oll' plaan laska' maja ehitädä' KEK-i meestel, a sis kaeti, õt noidõ meeste tüü' omma' olnu' veiga viletsäkese' ni omma' võtnu' veiga pallõ aigu. Tuulaiga ehti' KEK-i mehe' kolhoosi ka'alauta ja oll' nätä', õt tüü oll' kehvakene: kõrd olõ-s ehitüsmaterjali ja kõrd olõ-s ehitüsmihi. Ni tettigi otsus, õt ehitämä piat uma' mehe'.

1964. aastaka vastavõtmisõst oll' Uusvadah klubimaja püstü. Vana aastaka viimätsel pääväl tull' õgast perrest inemiisi maia ni majaümburst kõrda tegemä. Kiä' korist' majaümburst ehitüsprahist, kiä' mõsk aknit ni põrmandut. Brigadir Nikolai Rimm käve hobõsõga Tobrova koolimajast pido jaost pinke

toomah. Nii sai külärahvas ütehkuuh vahtsõ aastaka vastavõtmisõ peo ar' pitä'. Tuul samal aastakal kolisi majja ka kolhoosi kontorirahvas, kiä' oll' siiaamaani toimõtanu' erä-majah kitsah tarõh, minka iist masti maja omanikulõ 10 ruublit üüri kuuh. Üts edimätsi amõtnikkõ majah oll' toonanõ arvõ- ni kassapidäjä ja kõva kultuuriinemisõna' toimõtanu' Aleksei Tuus.

Maja töõsõlõ korrusõlõ pidi tulõma lugõmistarõ ja tege-läisi ruumi'. Viil pidi maja ümbre tulõma pallõ lillipindrit ja spordiväläk. Uusvada klubimaja saaki-s peris valmis, vällä jäi ehitämälä' tõõnõ korrus ni maja välistrepi' ja spordiplatsi'. Jälki segäsi' maja ehitämist poliitilitsõ' pöörangu', pääle tull' sovhoosiaig ja Uusvada klubimaja jäi brigadi kontori staatusõhõ, a pääle sovhoosikõrra lõppu panti maja ussõ' kinni. Viil heräsi maja kõrrast elolõ, ku maja vahtsõnõ omanik pidi Uusvadah küläpuuti, a ka' küläpuutõ aig sai otsa ja maja jäi uutma umma uut ello.

Maja vahtsõnõ elo naas aktiivsõlt pihta 2024. aastakal MTÜ Uusvada Kultuuriküla toimõtamisõl Uusvada külämajana.

Kirja pant vana ao aolehti perrä.

Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamisel jagati tunnustusi

Setomaa vallas tähistati Eesti Vabariigi aastapäeva mitme üritusega. Keskne kontsertaktus toimus 21. veebruaril Värskas kultuurimajas. Aastapäeva kõned pidasid vallavanem Raul Kudre ja volikogu esimees Urmas Sarja. Piduliku sündmuse olulisemaks osaks oli vallakodanikele tunnustuse avaldamine.

REIN JÄRVELILL

Setomaa valla teenetemedal antakse üksikisikule eesmärgiga avaldada tunnustust suure panuse andmise eest Setomaa valla arengusse.

■ **Tänavune Setomaa valla teenetemedal** anti üle **Toivo Kruusamäele** pikaajase tänuväärse töö ja panuse eest Setomaa arengusse.

Valla aukirjaga tunnustatakse eri valdkondade aasta tegijaid. Aukirja andmise eesmärk on väärtustada ning avaldada avalikku tunnustust üksikisikutele või juriidilistele isikutele, kes oma tööalase või ühiskondliku tegevusega on silma paistnud valla arendamisel, tõstnud valla mainet või toonud paikkonnale tuntuks. Aukirja võib välja anda mistahes valdkonnas.

Setomaa valla aukirja said:

- **Tiina Lillmaa** – pikaajalise pühendunud töö eest elanike raamatukogunduslikul ja kultuurilisel teenindamisel;
- **MTÜ Setomaa Liit** – suure panuse eest Setomaa arengusse 30 aasta jooksul;
- **„Kimmäs Setomaa nuur“ Katarina-Lee Saarekivi** – aktiivse tegutsemise eest noorsootkanna ja seto tantsu õpetamisel;
- **„Setomaa noor käsitöömeister ja pillimees“ Gerd Palok** – aktiivse käsitöölase tegevuse ja omakultuuri edasikandmise eest.

Eesti Vabariigi aastapäeva kontsertaktusel tunnustatute ühispilt.

Foto: Rein Järvelill

Setomaa valla tänukiri on Setomaa valla autasu, mis antakse üksikisikule, juriidilisele isikule, grupile või kollektiivile vallapoolse tänuavaldusena.

Setomaa valla tänukirja said:

- **MTÜ Obinitsa Külade Selts** – aktiivse kogukonna arendamise eest;
- **Ingrit Kala** – õpilasfirmade konkurss-laada järjepideva korraldamise ja Saatse piirkonna elu edendamise eest;
- **Tarmo Laanetu** – Rõsna tsässona kordategemise toetamise eest;
- **Sirid Pärtin** – seto tantsude õpetamise eest vabatahtlikuna Obinitsa külakeskuses;
- **Helen Külvik** – silmapaistva ja hea töö eest Seto Instituudis ja Setomaa giidina;
- **Klarika Kopõtin** – Saatse nulgasaare piirivalve ajalugu ning tööd tutvustavate matkade ja Saatse muuseumi jõuluaja üri-

tuste planeerimise ja läbiviimise eest;

- **Irma ja Aigar Kattai** – panustamise eest Obinitsa küla arengusse, heakorda, turvalisusse ja aktiivse osalemise eest kogukonna tegemistes;
- **Inge Peterson** – panustamise eest Obinitsa küla arengusse, heakorda, turvalisusse ja eakate seltsingu vedamise eest;
- **Kaarel Allik** – panustamise eest Obinitsa küla arengusse, heakorda, turvalisusse;
- **Aino Prost** – pikaajase kohusetundliku töö eest Mikitamäel;
- **Elviira ja Andreas Põld** – Ukraina sõjapõgenike abistamise eest;
- **Olle-Ilmar Jaama** – suusaorienteerumise 2024. aasta kolmekordne juunioride maailmameister;
- **Timo Kudre** – 2024. aasta juunioride maailmameister suusaorienteerumises teatevõistkonnas;
- **Daisy Kudre-Schnyder** – suusaorienteerumise 2023.

aasta kolmekordne Euroopa meister ja kahekordne hõbemedali omanik, 2024. aasta maailmameistrivõistlustel suusaorienteerumises kuues koht kolmel alal;

- **Kurmet Karsna** – Setomaa noortele ujumisoskuse vajalikkuse teadvustamise ja tulemuslike ujumistreeningute läbiviimise eest;
- **Kenert Tuik** – eduka panustamise eest noorsootöösse tüdrukute korvpalliringi juhendamise kaudu;
- **Andero Naruson** – väga heade tulemuste eest õppetöös;
- **Kersti Savimägi** – väga heade tulemuste eest õppetöös ja aktiivse osalemise eest kooli õpilasesinduse töös;
- **Hans Šlik** – heade ja väga heade tulemuste eest õppetöös;
- **Galina Viskar** – kauaaegse ja pühendunud töö eest Värskas koolis;
- **Leelokoor Helmine** – pikaajalise leelo edasikandmise ja hea koostöö eest;

- **Ulvi Oper** – XXX Seto Kuningriigi korraldamise ja motiveeritud juhtimise eest;
- **Rõsna küla** – panuse eest XXX Seto Kuningriigi korraldamisel, tsässona korramise ja kogukonna elu edendamise eest;
- **MTÜ Tegus Mikitamäe** – Mikitamäe kogukonna elu edendamise eest;
- **Lobotka Küla Selts** – Setomaa valla külade mängude põneva ja kaasahaarava korraldamise eest;
- **Arno Metsaluik ja Mati Solom** – heade tulemuste eest autorallis 2023. aastal;
- **Toomas Toobre** – ettevõtluse arendamise eest Setomaal;
- **Ilvese Toitlustus OÜ** – Piiriääre kohviku käivitamise eest Koidula piiripunktis;
- **Tiina Kadarpi** – Setomaa Muusikakooli pühendunud juhtimise eest;
- **Nadežda Latkina** – pikaajalise kohaliku elu edendamise eest.

Maria Tammik pälvis Võrumaa Arenduskeskuse tänukirja

Võrumaa Arenduskeskuse nõukogu esimees Raul Kudre ja juhatuse liige Tiit Toots andsid 22. veebruaril Võru Kandle toimunud pidulikult kontsertlavastusel üle Võru maakonna vapimärgi, teenetemärgi ja tänukirjad.

Sel aastal pälvis Võru maakonna vapimärgi pikaajalise ja tulemusliku töö eest Võru maakonna laste ja noorte liikumise ja spordiharjumuste arendamisel Virve Tamm. Tamm on töötanud alates 1975. aastast Mõniste koolis kehalise kasvatusõpetajana ning tema

eesvedamisel on korraldatud nii arvukalt spordiüritusi kui ka laiendatud Mehkamaal spordialade harrastamise võimalusi.

Maakonna teenetemärgi jagati välja kolm. Neist ühe pälvis kõigile telekraanidelt tuttav Mirjam Möttus, kellele anti teenetemärk pühendunud tegevuse eest Võru maakonna inimeste, piirkonna eripärade ja uudiste kajastamise eest meedias.

Teise teenetemärgi pälvis armastatud dirigent ja muusikapedagoog Jaan Randvere. Ta on asutanud ja edukalt

juhtinud muusikakooli sümfooniaorkestrit ning tegutsenud ansamblites Hea Story ja Hetero. Oma panuse on ta andnud ka õppematerjalide koostamise ning olnud pikaajase muusikakooli hoolekogu liige.

Võrumaa arenduskeskuse tänukirja pälvis kuus tegusat kodanikku:

- **Mati Pakler** – pikaajase töö eest Võru maakonna ajaloo säilitamisel fotodel ja tutvustamisel noorematele põlvkondadele.
- **Rita Ruusmäe** – pikaajase ja tänuväärse töö eest autokaupluse müüjana.

■ **Maria Tammik** – hingestatud panuse eest Obinitsa Pensionäride Seltsi eestvedajana ja kogukonna hoidjana.

■ **Marko Tolga** – tunnustust vääriva panuse eest veemajanduse arendamisel AS Võru Vesi arendusjuhina.

■ **Asta Pazuhanits** – pikaajase panuse eest koolielu juhtimisel ja õpilaste arengu toetamisel.

■ **Riina Paat** – järjepideva panuse eest Eesti Punase Risti Võrumaa Seltsi eestvedajana esmaabiõppe ja koolituste korraldamisel.

REIN JÄRVELILL

Maria Tammik tänukirja kätte saamas. Foto: Tiina Mäne

Maaselitsa pühapäev tõi päikese välja ja inimesed kokku

LIIS KOGERMAN

MTÜ Seto Küük tegevjuht

17. märtsil tähistati maaselitsa nädala lõppemist mitmel pool Setomaal. Kuus külakogukonda olid seks puhuks tõsiselt ette valmistunud ja hõiksid kokku nii oma kandi rahva kui kaugemalt tulijad. Tänavu langes maaselitsa üsna kevadise pööripäeva ligi ja lumi oli selleks ajaks sulanud, seega püürhülle näha polnud ja liugu lasta ei saanud, kuid pidutseti sellegipoolest vanade kommete kohaselt.

Lüübnitsa kandis on nii vene kui seto traditsioonid au sees. Maslenitsa pühapäeva puhul oli lausa neli samovari külalistele pliini kõrvale teed keetmas. Sealse kombe kohaselt läideti ka õlenukk, millega talv ära saadeti ja kevadet tervitati.

Mikitamäel, Värskas, Saaboldas, Uusvadas ja Obinitsas võis igal pool kuulda leelot ja loomulikult pakuti pliini. Samas iga küla tähistas püha veidi omamoodi, mis tegi päeva kindlasti põnevamaks ka kaugemalt tulijatele.

Värskas talumuuseumi juures oli huvilistel võimalus proovida sõira ja või tegemist.

Saabolda kandi rahvas matkas kaks tundi lauldes ja lõbutsedes ümbruskonna külatänavatel.

Mikitamäel käidi õues läbi pliini sisse tehtud augu päikest piilumas, et sel viisil õnne õuele meelitada, ning reesõidu asemel tuiskasid leelonaised ja külalised mööda kohvitare kepphobustega ringi.

Uusvada külas oli laste ja ka täiskasvanute rõõmuks võimalus hobuvankriga sõitu teha. Obinitsas jagus külalistel tege- mist lausa kahte kohta.

Taarka Tarõs said soovijad selgeks, kuidas ahjus piine teha, ning proovida kohalikke piduroogasid.

Obinitsa muuseumi õuel lussti erinevate mängude, laulude ja tantsuga Mokornulga leelokoori eestvedamisel samuti mitu tundi.

Selle aasta maaselitsa tähistamist tuges omalt poolt ka Tartu 2024 Lõuna-Eesti Kogukonnaprogramm. Tartu 2024 põhiprogrammi kuuluv projekt „Seto Kostipääv aastaring“ tõmbab terve aasta jooksul tähelepanu olulisematele seto toidukultuuri puudutavatele sündmustele.

Kuna seto kultuur on tihedalt läbipõimunud kirikukalendriga ning iga püha toob setode toidulauale piirkonnale omased pidusöögid, siis on loomulik, et järgmine kord hõikame rahva kokku tähistama suure paastu lõppemist ning lihavõttepühi üle terve Setomaa.

Ülestõusmispuhäd Setomaal on vana kalendri järgi sel aastal pühapäeval, 5. mail.

Päikesekiiri on näha, nagu kevadel ikka!

Kevad võtab jõuga oma ja aeg ei peatu. Aega võib lihtsalt niisama ka mööda lasta ja oodata, et äkki midagi juhtub ning toimuvad millisedki arengud. Tavaliselt muidugi nii ei juhtu ja kui soovid muutusi, siis tuleb selleks eeltöid teha ja arengutesse panustada.

Võib öelda, et mitmed pikka aega planeeritud valla tegevused ja arengud on teostumas või on jõudnud otsusteni.

Setomaa Liit koos vallaga panustab kõvasti energiat Obinita Väärinduskeskuse loomisse. Väljakuulutamisel on erinevad ehitushanked ja suvel on 2024. aasta kuningakülas näha arenguid.

Värskas Gümnaasiumi vähendatud ehitushange on toonud tulemusi ja siingi loodame jõuda lepinguni ning gümnaasiumihoone võimla ja riietusruumide poolne osa saavad väljast soojustatud ning ka seestpoolt osaliselt uue ilme. Värskas Gümnaasiumi pikalt planeeritud õuesõppeklass sai ka hoogu juurde ja loodame juba kevadel selle ehitust näha. Ameerika saatkonna rahasüst Mikitamäe kooli sööklahoonesse ja hooldekodusse on planeeritud 2025. aastal ja ega sinnagi pole enam palju aega jäänud.

See kõik toetab meie haridusreformi otsuseid, kus me tugevdame hariduses koolidevahelist koostööd ja parendame õpitingimusi. Lisaks sellele on lapsevanemate algatusel ilmet võtnud kogukonnaklassi idee, mis toob kindlasti uusi ja huvitavaid aspekte haridusse juurde.

Meie selle aasta kultuurikalender on tihe. Koos ja ka ikka enda tugevustele tuginedes alustame suuremalt Tartu 2024 aastat Seto Folgiga ja kihutame sügisesse välja. Meie suured tegijad nagu Treski küün ja Ostrova festival on enda tuntud headuses ja vastvalminud Ilmaveere keskus annab uut maitset siia juurde.

Mulle teeb jätkuvalt head meelt ka see, et meie sportlased näitavad ikka maailmatasemel tulemusi ja seda võib pidada ikkagi väikeseks imeks, et Setomaal kasvavad maailmameistrid. Sel aastal on meil kaks juunioride maailmameistrit suusaorienteerimises juures ning usun, et Olle Ilmari ja Timo nime kuuleme uudistes ka tulevikus. Daisy tõestas enda maailmataset ja tasuks Haanjas MK-etapi võit ja MK-sarja kokkuvõttes kolmas koht!

Väga hea meel on erinevate arengute üle ja vald pingutab ka enda arendusprojektide elluviimiseks kõvasti. Teeme selle suvega Setomaa suuremaks ja silmapaistvamaks. Soovin ka meie suurtele ettevõtjatele tarku otsuseid ja vaatamata keerulistele aegadele majanduses edukat alanud aastat.

Kuulates Setomaa ettevõtluskohvikus majandusanalüütiku Mihkel Nestori ettekannet, kinnitus see, et isegi negatiivsete numbrite taga võib leida midagi positiivset, ja eeldatavasti on ka Eesti majanduslangus põhjast läbi käinud ja päikesekiiri on näha, nagu kevadel ikka!

RAUL KUDRE, vallavanem

Setomaa Koolis on loomisel uuenduslik kogukonnaklass

Üheskoos ühtse Setomaa Kooli loomise arutelude edenemisega on edasi arenenud ja selginevad eripärane kogukonnaklass. Kavas on seda teha juba sügisel, mistõttu jagame laiemalt klassi loomist toetavate tegusate lapsevanemate mõtteid ja kutsume huvilisi klassiga liitumise soovist teada andma.

Kogukonnaklassi põhiideeks on luua Setomaale uus hariduslik valikuvõimalus, mille põhialusteks on uuenduslik ja paindlik õppekorraldus ning seto keele, kultuuri ja kogukonna väärtustamine.

Klass avatakse liitklassina, esialgu esimeses kooliastmes (st 1.–3. klassi lastele), plaaniga tulevikus laiendada ka teise kooliastmesse (st kuni 6. klassini). Tegemist on eduka Värskas Lasteaia setokeelse õuesõppeühma loomuliku jätkuga Setomaa koolis.

Idee fookuses on lastes süvendada ja avardada omakultuuril rajanevat, kuid üleilmsega loimitud kultuuriteadlikkust, tugevdades lastes kogukondlikku identiteeti ja kuuluvust. Seejuures on olulised nüüdisaegse õpikäsituse rakendamine, et toetada tulevikku suunatud oskustega ennastjuhtivate õpilaste kujunemist. Õppekorralduse paindlikkus on oluline, et arvestada piirkonna laste ja perede erinevate ootuste ja vajadustega ning oluliseks sihtrühmaks on nii Setomaa kui ka lähipiirkonnade lapsed, kes põhjusel või teisel on valinud õppimise teistes koolides või viibivad koduõppel. Kogukonnaklass aitaks neid loimida ühtsesse Setomaa koolivõrku ning seeläbi kindlustada Setomaa Koolile täiendava rahastuse.

Setomaa Kooli osana tugineb kogukonnaklass riikliku õppe-

kava üldpädevustel ja Setomaa Kooli õppekaval. Olulisel kohal on Setomaa Kooli kolm rõhuasetust – kultuur, ettevõtlikkus ja tervis. Plaanitavas liitklassis oleks seejuures rõhk seto keele ja kultuuri õppel ning uurimuslikul projekt- ja õuesõppel.

Üldjoontes on tegu Setomaa Kooli ühe klassiga, milles on võimalik julgelt katsetada erinevaid haridusuuendusi ja seto kultuuri loimingu. Edu korral on õppemetoodikat ja -materjale võimalik üle viia ka teistesse Setomaa Kooli õppekohtadesse.

Kogukonnaklass on kavas avada Obinita külakeskuses, seejuures kasutades toetava õpikeskkonnana tervet Obinita küla (raamatukogu, muuseum, kirik, tsässon, Ilmaveere Keskus, galerii, looduskeskkond jm). Õppetöö rikastamiseks soovime tegemistesse ja

õppeprotsessi kaasata võimalikult palju kohalikke inimesi, sest idee arendajate nägemuses kasvatab kogukond last ja laps kogukonda.

Idee on algatanud 20 Setomaa lapsevanemast koosnev ülesetomaaline töörihm. Loodame väga, et kogukonnaklassi idee tugevdab Setomaa ühtset haridusmudelit ja loob valda juurde ühe atraktiivse haridusvaliku, mis võib tuua meie piirkonda uusi peresid ning toetada kohaliku kultuuri ja identiteedi hoidmist ning uuele põlvkonnale edasiandmist. Sel sügisel esimese kooliastme kogukonnaklassiga liitumise soovist palume huvilistel teada anda Setomaa valla haridus- ja kultuuriakonnale juhatajale Jana Metsale (jana.mets@setomaa.ee).

KAAREL VAIDLA
MEEL VALK
MARIS ANDRELLER

Kogukond kasvatab last ja laps kasvatab kogukonda

EESMÄRK

Setomaa valda on loodud uus hariduslik valikuvõimalus – püsivalt uuendusliku lähenemisega paindlik kogukonnaklass, mis

- süvendab ja avardab seto kultuuril rajanevat, kuid üleilmsega loimitud kultuuriteadlikkust, ning tugevdab lastes kogukondlikku identiteeti;
- rakendab nüüdisaegset õpikäsitust, toetades ennastjuhtiva ja eneseteadliku tulevikku suunatud oskustega õpilase kujunemist;
- hoiab ja edendab lapse vaimset ja füüsilist tervist.

Kogukonnaklass loob paindliku keskkonna, mis

- arvestab laste ja perede erinevate ootuste ja vajadustega (nt koduõppe loimitus, mitmekeslus);
- toetab ja inspireerib õpetajaid, et neil oleks jõudu ning avastamisrõõmu õpikeskkonna hoidmisel ja arendamisel.

PÕHISUUNAD

Kogukonnaklassi õppetegevus põhineb riikliku õppekava üldpädevustel ning Setomaa Kooli õppekaval ja selle kolmel rõhuasetusel – kultuur, ettevõtlikkus ja tervis. Kogukonnaklassis kasutatakse julgelt kaas-aegseid õppemetodeid ning edendatakse kolme fookusvaldkonda päriseluliste ja praktiliste tegevuste kaudu.

Kultuur

- Seto keele ja kultuuri õpe ning loimitus teistesse ainetesse (osa tunde seto keeles);
- Süvendatud keeleõpe juba 1. klassist alates, keelekümbel (seto, inglise/hispaania/prantsuse/saksa vm keel);
- Maailmakodanike arendamine: keeled ja kultuurid, keskkonnahoid, maailma usundid;
- Demokraatlikud väärtused, aktiivsete kodanike kasvatamine;
- Kaunite kunstide tutvustamine (näitering, teatrikülastused, kunstinäitused jmt).

Ettevõtlikkus

- 21. sajandi oskuste arendamine (kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlemisoskus, koostöö ja loovus);
- Laste ettevõtlikkust toetav õppeprotsess ja -meetodid (kool kui päriselu, projektõpe, lapsest lähtuv õpe, õppimist toetav tagasisidestamine, õpioskuste arendamine jm);
- Õpilased on õppetöös aktiivses rollis ning õpetaja on eelkõige mentor ja protsessi toetaja (rõhk suhtlemisel, argumenteerimisel, arutlustel);
- Mõtestatud koostöö ettevõtjate, vabaihenduste ning kogukonnaliikmete ja peredega;
- Lapsed osalevad koolielu otsuste tegemises: klassikultuur ja kokkulepped sünnivad ühise aruteluna ning nende muutmine on koolielu osa.

Tervis

- Rõhk õuesõppel, palju liikumist terve koolipäeva jooksul, tervislik toitumine;
- Vaimse tervise hoidmine: meelerahutehnikad, emotsionaalse arukuse arendamine, ennast ja teisi austavate inimeste kasvatamine, õpirõõmu hoidmine, mängimine;
- Keskkonnahoid, looduse tundmine ja looduskaitse on põimitud läbivalt õppekavasse, sest inimese ja keskkonna tervis on üks;
- Lapse andeid, vajadusi ja eripärasid toetav õpikeskkond (nt lugemispesad, noppõpe, koduõppepäevade võimalus vmt);
- Enesekindlate, iseseisvate, terviseteadlike ja loovate kodanike kujundamine.

SIHTGRUPP

- Pered, kelle väärtused ja ootused ühtivad kogukonnaklassi eesmärgiga;
- pered, kes väärtustavad seto kultuuri ja tugevat kogukonda;
- pered, kes soovivad uuenduslikumat lähenemist haridusele;
- pered, kes viibivad õppeaasta jooksul pikemalt välismaal või on koduõppel.

ÜLESEHITUS

Tegu on Setomaa Kooli ühe klassiga (laste arvu suurenedes eraldi õppekohaga), mis tegutseb julgelt uuenduslikult.

Pilootklassis on võimalik katsetada erinevaid haridusuuendusi ja seto kultuuri loimingu ning õppematerjale, mida on edu korral võimalik üle viia ka teistesse Setomaa Kooli õppekohtadesse.

Klass alustab I kooliastme liitklassina (1.–3. klass) 2024/2025. õppeaastal. Iga aastaga lisandub üks klass (2025/2026. õppeaastal 1.–4. klass jne) kuni õppekoht areneb 6-klassiliseks (liitklassidena).

Esimesel õppeaastal on klassiga liitumas 10–20 last, keda õpetavad kaks klassiõpetajat.

Klass on avatud ka koduõppe peredele.

ASUKOHT

Kogukonnaklassil on üks koduklass Obinita külakeskuses, kuid toetavaks õpikeskkonnaks on terve Obinita küla (muuseum, kirik, surnuaed, galerii, Taarka Tarõ, Ilmaveere keskus, lauluema kuju, Rikka Ivvani talu, järv, metsad, külamiljö) ja õppetöö rikastamiseks soovime võimalikult palju kaasata kohalikke inimesi. Külakeskuse majas on olemas raamatukogu, mis loob mõnusaid õppimisvõimalusi, jõusaali, noortetuba, spordisaali, käsitöökojad, lasteaed ja palju muud põnevat, mis toetab klassi tegutsemist.

Vastavalt õppesisule korraldatakse õppekäike ja tegutsetakse vajadusel ka pikemalt erinevates asukohtades Setomaal (nt Rikka Ivvani talu, Nedsaja külaplats, Setomaa muuseumid jt).

SETOMAA KOOLI JUURDE ON
SÜGISL 2024 LOOMISEL

KOGUKONNAKLASS
OOTAME 1.-3. KLASSI LAPSI
LIITUMA

ANNA OMA HUVIST MEILE TEADA

☎ 5682 0210

✉ jana.mets@setomaa.ee

Oodatud on ka koduõppe lapsed!

MIS SEE ON?

- 1.-3. liitklass (kasvame aasta-aastalt kuuenda klassini)
- uuenduslik ja paindlik õppekorraldus
- uurimuslik projekt- ja õuesõpe
- väärtustame seto keelt, kultuuri ja kogukonda
- arendame ennastjuhtivust ja 21. sajandi oskusi

KUS?

- Obinita Külakeskuses
- õpikeskkonnaks on terve Obinita küla

Põnevad tegemised Värskas Lasteaias

Möödas on mitmeid tähtsaid tähtpäevi, üritusi ja tegevusi. Kui jaanuar oli Värskas Lasteaias rahulik kuu, siis veebruar oli pööraselt kiire.

SANNA SAARESTIK

Värskas Lasteaia direktor

Oleme plaani võtnud korraldada mitmeid üritusi koostöös perede ja kogukonnaga. Meile meeldib jagada enda tegemisi ning kaasata kogukonda.

Sel aastal tähistasime sõbrapäeva kohvikuga. Avasime ukse ja kutsusime kohalikke kohvikusse. Maitsta sai kõike paremat, mida meie suurepäraseks lapsevanemad olid valmistanud. Kohvikut vedas eest Käbikeste naiskond. Suurt rõhku oli pandud nii interjööri loomisele kui ka mõnusale ajaveetmisele. Olime ette valmistanud fotoboksi ning samuti sai enda sõpradele kaarte meisterdada ning need hiljem postkasti panna. Järgmisel päeval toimetasime kaardid ja tervitused edasi. Üritus oli menukas ning väga tore. Aitäh kõigile, kes aitasid sõbrapäeva kohvikul toimuda!

Sõbrapäevanädalal toimus ka stiilinädal. Iga päev oli valitud üks värv ning selga pidi panema just seda värvi riideid. Nõnda nagu lapsed, siis said ka lasteaiatöötajad sorida enda riidekappides ning tuulutada riideid, mida polnud tükk aega kandnud.

Hea on tõdeda, et Setomaa Kultuurikeskusega on pidev koostöö tekkinud ning meie lapsed külastavad väga hea meelega nende korraldatavaid üritusi. Veebruaris oli taas kino ning lastele meeldis väga multikas „Julge vaalapoe Katak“.

Sõbrapäeva kohvik Värskas lasteaias.

Foto: Sanna Saarestik

Õpetaja Janika eestvedamisel on meie lapsed osalenud suusasarja etappidel. Meie eesmärgiks on võimalikult varakult tutvustada lastele õigeid liikumisharjumusi, aktiivset elustiili ning tervislikku toitumist. Lapsed saavad juba maast madalast katsetada erinevaid spordivahendeid ning spordivahendeid. Hoiame silma peal ka enda menüül ja toidul, mida lasteaias pakume. Soovime pakkuda maitsevaid ja tervislikke toite ja vältida toiduraiskamist.

Värskas Lasteaias on ka oma kriisimeeskond, kes osales virtuaalsel kriisiõppusel. Taoline

kriisiõppus toimus lasteadeade meeskondadele esmakordselt ning selle ajendiks olid sügisese pommiähvardskirjad. Õppusel sai läbi virtuaalse simulatsiooni tutvuda erinevate olukordadega ning õpetati märkama kahtlasi objekte ning analüüsima erinevaid situatsioone. Oli väga õpetlik ning vajalik koolitus.

Nagu iga lapse jaoks on tema sünnipäev tähtis, nii on meie kõigi jaoks tähtis Eesti sünnipäev. 22. veebruaril käisime kõikide rühmadega ühisel matkal – külastasime Petserimaa vabadussamba platsi ning tegime

väikese tiiru Värskale peale. Pärast matka avasime grillihooaja ning grillisime vorstikesi. Soovisime peatselt saabuvat Eesti sünnipäeva puhul pakkuda võimalikult traditsioonilist, kuid laste lemmiklooma-sööki. Arutelu käigus osutus valituks kartulipüree koduste kotlettide, salati ning kastmega ja magustoiduks kamavaht marjadega. 23. veebruaril külastasime Värskas Gümnaasiumi korraldatud EV 106 pühendatud mälestushetke Petserimaa vabadussamba platsil.

Peatselt on Setomaa lasteaiad ühinemas üheks asutuseks ning esmakordselt toimus Värskas Lasteaias lasteaiatöötajate kohtumine ning õppekava arutelu. Oli tore, et igast lasteaiast said õpetajad tulla, jagada enda rõõme ning muresid. Hea oli tõdeda, et soovime kõik lihkuda ühes suunas ning meie väärtused on samasugused.

Kui kiire veebruar oli läbi saanud, algas veel tegusam märts ja tõi endaga kaasa palju lilli, uhked riided ja tüdrukutepäeva moesõu. Selleks, et poisid ei tunneks end vähem kaasa, kutsusime ka neid end uhkelt üles lööma ning moesõul kaasa lööma. Sipelgate rühma lapsevanem Hele-Riin tuli eelnevalt veel lastele soenguid tegema ning lapsed tundsid end nagu päris modellid. Lapsed said kas üksi, koos sõbra või õpetajaga ettevalmistatud laval kõndida ning esineda. Kui alguses mõni laps ei soovinud seda teha, siis moesõu lõpuks olid kõik lapsed käinud tiiru laval. Pärast seda algas kõigi laste lemmik – videodisko.

Ees on ootamas üritusi ja käimisi täis kevad. Oleme ootuses ärevil ja põnevil tulevikku ees. Oleme avatud igasugustele pakkumistele ja kaasame rõõmuga inimesi.

Setomaa Vallavolikogu istung 28.02.2024

- Volikogu aseesimehele ja volikogu esimehele umbusalduse avaldamine ei leidnud toetust (umbusalduse avaldamise vastu hääletas 9 volikogu liiget; poolt hääletas vastavalt 4 ja 3 liiget).
- Vallavanem Raul Kudre andis ülevaate vallavalitsuse tegevusest.
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 27.04.2023 määrusega nr 7 "Võru maakonna arengu strateegia 2035+" heaks kiidetud "Võru maakonna arengu strateegia 2035+" Lisa 3 Tegevuskava.
- Võeti vastu otsus „Setomaa valla haridus- ja kultuuri- ja sporti- ja sotsiaalse tegevuse ümberkorraldamine“. Ümberkorralduse tulemusena on Setomaa vallas alates 01.09.2024 üks koolieelne lasteasutus ja kaks üldhariduskooli:

- 1) Värskas Lasteaed (registrikood 75025868), alates 01.09.2024 nimetusega Setomaa Lasteaed, õppekohtadega Värskas alevikus, Mikitamäe külas, Meremäe külas ja Obinita külas;
- 2) Värskas Gümnaasium (registrikood 75025874), alates 01.09.2024 nimetusega Setomaa Gümnaasium, III kooliastme (7.–9. klassi) õppekohtadega Värskas alevikus, Mikitamäe külas, Meremäe külas ja 10.–12. klassiga Värskas alevikus;
- 3) Mikitamäe Kool (registrikood 75024627), alates 01.09.2024 nimetusega Setomaa Kool, I–II kooliaste (1.–6. klass), õppekohtadega Värskas alevikus, Mikitamäe külas, Meremäe külas.

Setomaa õpetajad ja koolijuhid õppekava arutelul.

Foto: Rein Järvell

Koostööpäevadel arutati koolide uut õppekava

Setomaa koolide ja lasteaiatöötajad ning juhid kogunesid 26.–27.veebruaril Värskas kultuurimajas, et ühiselt arutada valla koolide uue õppekava üle.

Koolivaheaeg on saanud meie haridustöötajatele tõsiselt õppekava üle arutamise ajaks. Koosolemisel arutati selle üle, mis on kooli väärtused, kuidas hoida õppimise ja õpetamise motivatsiooni, kuidas saab õppija koolist neid teadmisi, mis on vajalikud 21. sajandil.

Selleks, et kogu arutelu liiguks õiges suunas ja koordineeritult, oli appi võetud koostööpäevi juhima ka riiklike õppekavade arenduse protsessis osalenud Võru linna haridus-

ja kultuuriosakonna juhataja Pille Liblik.

Setomaa haridus- ja kultuuriosakonna juhataja Jana Mets võttis koostööpäevadel kokku järgnevalt: „Oleme kokku leppinud ka järgmised koostööpäevad ning need tegevused, mida õpetajad iseseisvalt teha saavad. Planeeritud ajakava järgi on õppekava töövõrsioon valmis juuniks ning seejärel saavad õppekavaga tutvuda hoolekogu, õpilased, lapsevanemad.“

Lõpetuseks soovis Jana kõigile koostööpäevadel osalevatele ja mitteosalevatele palju jõudu ja jaksu: „Jõudu ja jaksu teile, armsad haridustöötajad!“

REIN JÄRVELL

MTÜ Seto Folk on kasvatanud sündmuste korraldamise võimekust

MTÜ Seto Folk on lõpetanud Piirivee Liidri projekti „Sündmuste korraldamise võimekuse suurendamine välitingimustes“. Projekti eesmärkidele vastavalt on soetatud välisürituste korraldamiseks vajalikku inventari: 5 telki, 16 puidust pinki ja 8 lauda, pirnikeite ja kohavahustust, järeelhaagis, kaableid ja jaotuspunkte. Sel

aastal on võimalus Setomaa vallas toimuvatel sündmustel inventari juba kasutada.

Tänuõnad Piirivee Liidri projekti toetuse eest ja tunnustus omaosaluse toetajatele – Setomaa valla MTÜde toetus ja Isamaa katusetoetus.

Inventari kontakt: Setomaa Kultuurikeskus.

MTÜ Seto Folk juhatus

PÄÄSTEAMET

EESTI NAABRIVALVE

Saame hakkama, Setomaa!

13. aprill, kell 16:00-18:30

Obinita Puhkemaja

AJAKAVA

- 16:00 Tervitussõnad Naabrivalvelt
- 16:10 Kultuuriline etteaste I
- 16:15 Omaavalitsuse esindaja
- 16:30 Kriisikoolitus I (Päästeamet)
- 17:15 Kultuuriline etteaste II
- 17:30 Kriisikoolitus II (Päästeamet)
- 18:15 Kultuuriline etteaste III
- 18:30 Lõpusõnad

Tel. 6 522 522, e-post info@naabrivalve.ee

SETOMAA HALDUS

Vee- ja kanalisatsioonisüsteemide (trassid, septikud) paigaldus, kaevetööd, teede, platside ehitus

Abistame hajaasustuse programmi st toetuste taotlemisel ja dokumentide vormistamisel

VÕTA ÜHENDUST

Tel: 5295341; 5183557

haldus@setomaa.ee

Märka ohtu: algav kevad toob endaga kaasa mürgistused taimekaitsevahenditest

Erinevad taimekaitsevahendid ning putukate ja näriliste tõrjeks kasutatavad ained toovad igal kevadel kaasa samas suurusjärgus mürgistusjuhtumeid kui sügiseti seente söömine.

„Lähenev kevad ja algavad aiatööd meelitavad aina enam inimesi õue. Aiataoodega käivad kaasas ka erinevad taimekaitsevahendid ja väetised, mis võivad aga hooletu käsitsemise korral olla inimesele ohtlikud,“ sõnab Terviseameti mürgistus-teabekeskuse juht Mare Oder.

„On väga oluline, et aeda kahjurite eest kaitsma tõtates ei unustataks ka ennast kaitsta – kindad kätte, mask ette, prillid pähe. Ja kindlasti tasub lugeda kemikaali pakendilt juhendeid selle käsitsemiseks,“ rõhutab Oder.

Mürgistusinfoliinile 16662 tehtud kõnedest ilmneb, et üks kümnest kemikaalimürgistusjuhtumist on tingitud taimekaitse- või putukatõrjevahendi valest kasutamisest. Kokku on sel teemal infoliinile helistatud ligi 1450 korral.

Kui enim õnnetusi on põhjustanud putukate ja näriliste tõrjevahendid, siis eelmisel aastal sagesid väetistega seotud juhtumid. Kevad-suvisel hooajal lisanduvad mürgistused taimekaitse- ja umbrohtõrjevahenditega.

Ka Botaanikaia taimekaitse spetsialist Pille Hermann tõdeb, et sageli kasutatakse taimekaitsevahendeid valesti ega järgita kasutusjuhiseid.

„Arvestada tuleb näiteks tuule suunaga, mistõttu tasub enne õues kemikaalidega toimetama asumist teavitada teisi koduseid ja naabreid,“ räägib Hermann. „Umbrohu tõrjumiseks mõeldud vahendit kasutades tuleb kõigepealt veenduda, et tegemist ei oleks mitmekordse kangusega kontsentraadiga. Samuti tasub enne tõrje-

Pane tähele!

Mida kevadhooajal silmas pida?

- Kui kaitsed aeda, kaitse ka iseennast!
- Enne kasutamist tutvu toote kasutusjuhendiga ning järgi seal soovitatut!
- Loe pakendil olevat etiketti! Sealt saad lisainfot, kuidas end konkreetse tõrjevahendi eest kaitsta. Näiteks õunapuid pritsima minnes kanna kindlasti maski, prille ja kindaid. Vajaduse korral tuleb kanda ka spetsiaalset kaitseriietust.
- Hoia tõrjevahendeid lastele kättesaamatus kohas!

Mida teha, kui kahtlustad mürgistust?

- Taimekaitse- või putukatõrjevahendi sissehingamisest või allaneelamisest põhjustatud mürgistuse esmasteks sümptomiteks on hingamisteede ärritus, iiveldus, oksendamine, kõhuvalu ja kõhulahtisus.
- Mürgistused on ohtlikud just väikelastele, eakatele ning kroonilistele haigetele, kelle organism reageerib kemikaalidele tugevamalt.
- Kemikaalimürgistuse korral loputa esmalt suu veega. Ära aja kannatanut oksendada, vaid anna talle väikeste lonksudena vett, et allaneelatud kemikaali lahjendada. Tee kindlaks toote täpne nimetus ja/või toimeaine ning hinda võimalikku allaneelatud kogust.
- Olukorra ohtlikkuse hindamiseks ning õigete juhiste saamiseks helista mürgistusinfonumbri 16662. Helistamine on anonüümne ning nõuandeliin on avatud ööpäev läbi.

vahendi kasutamist mõelda, kas see on ka tegelikult vajalik või on olemas muid alternatiive.“

TRIINU TÄHE
Terviseamet

Kaitstes aeda, kaitse ennast!

Kasutades taimekaitsevahendeid, kanna prille, kindaid ja maski.

24h Mürgistusinfo 16662

TERVISEAMET

Värskas Gümnaasiumi 9. klassi seiklused Tartus

Värskas Gümnaasiumi põhikooli lõpuklassil oli veebruar tihe ja sündmusterohke. Ühiskonna-, majandus- ja karjääriõpetuse raames avanes noortele võimalus tutvuda mitme olulise institutsiooniga. Osa võeti Euroopa Parlamendi minimatkest, külastati istungit Tartu maakohtus ning käidi ekskursioonil Tartu vanglas.

HELENA ELGINDY

klassijuhataja

Ühel põneval reedel, 16. veebruaril astusid meie kooli Euroopa Parlamendi partnerkoolide võrgustikku (EPAS) kuuluvad õpilased Maailmakooli ja Riigiteaduste Seltsi korraldatud Euroopa Parlamendi minimatkele Tartus. 9. klassi õpilastest kuuluvad EPASi tiimi viis õpilast, kellest neli ka sel reedel minimatkele koos juhendaja ja klassijuhataja Helena Elgindyga kohale läksid.

Annelinna Gümnaasiumis toimunud minimatkel mängiti läbi Euroopa Parlamendi simulatsioon, kus iga õpilane sai endale rollikaardi vasta-

Värskas noored Annelinna Gümnaasiumis. Foto: Riigiteaduste Selts

valt ühele Euroopa Parlamendi fraktsioonile. Gruppides arutati erinevaid seaduseelnõusid ning tehti oma rollist, ideoloogiasid ja fraktsioonideüleste kompromissidest lähtuvaid muudatusettepanekuid.

Päeva lõpetasid hääletused, kus suudeti keelustada nii puurikanad kui ka tasustamata praktikad, ning arutelud Euroopa ühisarmee loomise üle. Kogu kogemus oli äärmiselt põnev, hariv ning lõbus, täis uusi teadmisi ja mõtteid tulevikuks.

Tiimiliikmed Maru Valk ja Mette Marii Viilipus kandideerisid ka aprillis toimuvale noorteseminarile Brüsselis.

lis ja olid kaks neljast õpilasest üle kogu Eesti, kes valiti Eesti EPASi koole Euroopa Parlamendi kodulinna esindama! Mõnusat reisi ja hindamatuid kogemusi teile! Kõigil soovijatel on ka võimalus oma tundi kohapeale tellida parlamendi minimatke, külastage selleks Maailmakooli kodulehte.

Kuid üheksandikel toimus 22. veebruaril kogu klassiga ka ühine ekskursioon ning õpilased külastasid Tartu Maakohust ja Tartu Vanglat. Kohtumajas said nad põhjaliku ülevaate kohtu struktuurist, arestikambritest ning politseiautodest. Lisaks oli võimalus jälgida kriminaalasja kokkuleppemenet-

lust otse kohtusaalis, kus noored said näha õiguspäraseid oma silmaga ning hiljem lähendati ühiskonnaõpetuse tunnis ka ise kohtukaasuseid, võttes aluseks nähtu ja kogetu.

Seejärel toimus kõik Tartu Vanglasse, kus kaasahaarava ja pika ringkäigu jooksul külastati vangikonge, haridus-, huvitegevus- ja tööruume, pühakoda ning spordisaali. Muuhulgas sai vestelda mõne kin-nipeetuga, kes parajasti tööd tegi, ning jälgida vange uusi oskuseid ja elukutseid omandamas. Kes pesi pesu, kes oli kingsepp, kes aga hoopis metallitöö peal. Ringkäik oli paljuski silmiavav, üllatav ning ka meeleolukas. Küsimusi jätkus pikalt ning uut ja huvitavat informatsiooni sai kohe kamaluga! Kas teadsite, et ühe vangi ülalpidamine on kuus ligi 3000 eurot maksumaksja kulu? Lisaks said õpilased aimu õppimisvõimalustest Sisekaitseakadeemias, õigusteadustes ja kutseõppes, valmistudes tulevikuks tööturul.

Õppekäigud on selleks kevadeks üheksandikel tehtud, nüüd on aeg hakata valmistuma põhikooli lõpuksamiteks. Soovime kõigile pikka närvit, edu ning loodetavasti jätkuvad ühised vahvad õppekäigud juba sügisel meie gümnaasiumiklassis!

Noorsootöötajad Islandi õppereisil

3.–10. märtsil leidis aset Võru maakonna noorsootöötajate ja noortega tegelevate spetsialistide õppereis Islandile. Õppereisi teema oli „Ennastjuhtiva noorsootöötaja tugi ja profiil“. Setomaa oli esindatud Mikitamäe noorsootöötaja Jorgen, kes oli projekti tuumikgrupis algusest peale, ning Meremäelt osales noorsootöötaja Elis Raal. Et koostöö kooliga oleks tulevikus jätkusuutlik ja tugev, osales ka Mikitamäe Kooli õpetaja Maila Hainsoo.

Kuigi maandusime Reykjavíkis, siis noorsootöökeskused, mida külastasime, olid sarnaselt Võru maakonnale pealinnast eemal.

Õppereisi eesmärk oli välja selgitada, kuidas tagada ja toetada noorsootöötajate vaimset heaolu, ning välja uurida, milliseid meetodeid kasutavad selleks Islandi noorsootöötajad hajaasustusega piirkondades.

Positiivne oli, et sealne kool, noorsootöö keskus ning polit-

Võru maakonna noorsootöötajad Islandil.

Foto: Jorgen Oras

sei töötavad ühtse tervikuna noore huvidest lähtuvalt ning nad peavad esmatähtsaks noore toetamist ning sotsialiseerumist. Koostöö erinevate organisatsioonide vahel tegi eriliselt nende ühine lähenemine, et praegune laps on tuleviku kujundaja. Samuti teati väga täpselt haridusasutuste tähtsust ja rolli, sama tähtsal kohal oli ka noortekeskuse roll. Meile tutvustati juhtumeid, kus noor, kes oli koolist ja ühiskonnast välja tõrjutud, leidis tee tagasi just noortekeskuse toel. Väga võimevast!

Meile tutvustati noortetuba „Muusika ja autod“, milles olid ühendatud bändi prooviruum ning garaaž, kus noored said enda autosid, rattaid ja tõukurattaid remontida. Iganädalaseks mängiti mitmes noortekeskuses populaarset ja kaasahaaravat rollimängu „Dungeons and Dragons“, mida on ka Setomaa noored noorsootska eestvedamisel mänginud. Lisaks olid islandlased rollimängu tõttu reisinud ka Saksamaale ja Iirimaa.

Meile tuli üllatusena, et väga tugevalt tugineti noorte

kohta kogutud andmetele, mille põhjal sai edasisi samme teha. Nagu näiteks noorte koolist väljakukkumine või noorte alkoholitarbimine. Lisaks oli õpilasesindusest välja kasvanud järgmine põlvkond haridusvaldkonna spetsialiste ning kohalikke poliitikuid. Praegused noorsootöötajad olid varasemad noortekeskuse noored, kes praegu noorsootöö kõrvalt end ka ülikoolis paralleelselt erialaselt täiendavad.

Ka sealsetele säreilmsetele noorsootöötajatele oli tähtis paindlikkus, vabadus ja loovus. Ei saa mainimata jätta ka Islandi kaunist loodust, kus nad ennast vabal ajal laadimas käivad. Kuna seal metsa polnud, siis meie tulime ikka kõik tagasi.

Erasmus+ projekt viidi ellu tänu vägevatele Võru maakonna noorsootöötajatele, Võrumaa Arenduskeskuse, Haridus- ja Noorteameti toele.

JORGEN ORAS

Setomaa suusasarjas selgusid parimad

Setomaa suusasari on saanud selleks hooajaks lõpu. Viie etapi peale kokku oli osalejate arvaks koguni 454 sportlast. Selline uhke number teeb kadedaks kõik suusavõistluste korraldajad. Suur tänu kõigile osalejatele, olite väga tublid!

Tunnustame kõiki valla koole ja Värskas lasteaeda, kes korraldasid oma päevakavad nii, et võimalikult paljud lapsed said

tulla suusarööme nautima.

Eriline kiitus kuulub kõigile meie pühendunud kehalise kasvatus- ja liikumisõpetajatele, kes veetsid lastega pikad päevad raja ääres!

Setomaa suusasari 2024 vanuserühmade võitjad: Lumilee Samuel (N8), Rico Kõdala (M10), Annabel Kõiv (N10), Simo Pääk (M12), Emma Uiho (N12), Imre Timma (M14), Ket-

riin Tuik (N14), Rasmus Uiho (M16), Kirke Keem (N16), Egert Prost (M18), Olver Kaljuvee (M21), Emily Raudkepp (N21), Liisa Raudkepp (N vet I), Raul Kudre (M vet II), Ingrid Kala (N vet II), Rein Toomas (M vet III).

Vastavalt võistluste juhendile läksid suusasarja üldkokkuvõtte punktide arvestusse ainult need sportlased, kes osalesid viiest etapist vähe-

malt neljal ja punktiarvestuses võeti igal etapil arvesse nelja parima võistluse tulemused.

Vanuserühmade võitjate pidulik autastamine toimub Setomaa spordiaasta 2023 tänuõhtul, 10. aprillil kell 18 Värskas kultuurikeskuses.

Üritus on avalik ja osavõtt kõigile tasuta.

TAAVI PÖDER
valla sporditöötaja

Tandsutarõ Obinitsah.

Sundelli Harri pilt

Tandsminõ Obinitsa muusiumi- tarõh – umah kihäh olõminõ

Mi kõik olõ naanu' tandsma tuust aost, ku mi jo mõistsõ püstü saista' ja sata-as kõrraga' maaha. Tandsminõ om hindä kihä hel'otaminõ mäntsegi' muusigahelü perrä, kas laulu vai pillimängu perrä. Aestagidõ joosul mi olõ opnu' uma kihäga' õgasagamatsi vigurit tegemä ja ummi vanavanõbidõ ku ka' tõisi rahvidõ tandsa tandsma.

SARVÕ ÕIÕ

Tandsminõ om tuust hüä, õt ütškõik ku nuur vai vana olõt, tandsi' õks saat, ku tahat. A muidogi' kõgõ parep om tõisiga' üteh keerta'. Olõt kindlahe pandnu' tähele, õt ku mängtäs pilli vai laulõtas, sis nuu' kõgõ väikobakõsõ' läävä' muusigalõ lähebähe ja nakasõ' hinnäst takti perrä helõtamma, keertamma. Mii', suuro', nii julgõ' olõ-õi, a meelekene pand meidki' kotusõpäl ollõh tandsma.

Vanõbal aol, ku külä' olli' eloh ja õgah taloh olli' suuro' perre', ku eleti ütehkuuh, sis tandsminõgi' ja laulminõ olli' elo üts jago, pia-as kedägi' kokko ajama, kutsma, pillimihi otsma – sis taheti eis' tandsi' ja pilli mängi'. Ao' omma' töösõst lännü', kõik kõlba-ai kõigiga' kokko, mi olõ harinu' ütsindä' ummapääd elämä ja tõisi lauluparki julga-ai laulmagi' minnä'. Küläh hoiõti kokko, tüüd tetti kuuh, õt sis saa tüü rutuba ja hõlpsapa tettüs, avtõdi töönõtoist. No' om võtmõsõnas saanu' raha ja projekti, mia' toukasõ' meid ütstöõsõst kavvõbahe.

Ma looda noorõbidõ pääle,

Tandsutarõ pillimängjä' Saarõmõtsa Ülo ja Märdimäe Anne.

Sundelli Harri pilt

õt vaest soo süsteem murdus ja naatas inäbä huulma töönõtoisist. Kae ja näe, õt noorõ' nakasõ' tahtma umavaihlõ ka' nuid innitsit tandsa tandsi' ja nä hooli-i minkõstki', nä andva' lajastõ tiidä' ja tulõva' kokko. Viimäte kävegi' ütel säntsels nuuri kõrraldõt tandsmisõl. Latsõotsakõsõ' julgasõ' parebahe minnä' tandsutsõõri ku mu sagamanõ.

Meid om harõtõt, õt mi piat erälde kokko saama, omma' ikä

piteh kokkokorjumisõ': tsillõkõsõ' latsõ', koolilatsõ', mehe', naase', täuskasunu', vanakõsõ'. Mille nii? Mille mi kõlba-ai kõik kokko? Mille säntse' süsteemi' omma' vällä märgit? Mi saa-ai inäp umavaihlõ läbi, mi tunnõ-õi töönõtoist. Õgaüts eläs umah tarõh, mi tiia-ai perrehki', õt midä töönõ tege, mi mõista-ai umavaihlõ kõnõlda'. Mi naka häbendellemä töönõtoist, mi jää võõrast, mi tii uma sõbralõ haigõt, pahanda tõist

ilmaasalda' tuuperäst, õt jutu' jääse' ajamalda'.

Tandsminõ raptas halva' mõttõ' maaha, tege pää selges ja kihä kerges. Tandsutsõõrih mi kõik olõ üteltisõ' nii ku mõtsah puu', koh kõgõ väikop om sama tähtsä ku kõgõ pikep ja jämmep. Mõtsah puu' võistlõ-õi töönõtoisõga', inõmisi eloh võisi' ka' võistlõmisi olla' veidebä.

Mullõ hindäle om tandsminõ meeleperrä ja tuud hüvvä tunnõht tahtsõ kõigiga' jaka' ja sis tuuperäst saiegi' Obinitsa muusiumih kõrraldõdus ütitsit tandsmisi. Märdsi kuuh oll 9. kuupääväl tandsminõ. Pillimiihist meil olõ-õi puudus olnu', a mõnõl kõrral omma' olnu' külälispillimehe', kiä saava' inäbä uma mõttõ perrä mängi'. Sool kõrral olli' Saarõmõtsa Ülo ja Märdimäe Anne. Nimä' sõidi' Obinitsa Tartost, a nä omma' õgal kõrral olnu' ja tulõva' järgmätsel ja ülejärmätselgi' kõrral mängmä ja tandsma.

Ülo ja Anne näütsi' ka' ette tandsa, midä töösõ' tiia-äs. Sool kõrral oll ingerisoomõ tands Lanssi, minkõ man oll vaia kõikaig mõttõga' olla'. Pia õgal kõrral om olnu' säntsits tandsa, midä kõik tiia-ai, ja sis tulõ tšuu opada'. A om ka' säntsits, midä tiidäs, a olõ-õi mitu aigu tandsit, sis om hüä ar' tundmisõ tunnõh ja vaia kihäle miilde tulõta'. Kadonu' Toropi Kristjan õks üteli, õt tandstas pääga', tandsta-ai jalguaga'.

Miildetultõst, õt kats viimäst tandsmist Obinitsa muusiumitarõh om 13. aprillil ja 18. mail. Ku om huvvi, sis võtkõ' plaani ja tulgõ' tandsma.

Taha tehñäda' ka Obinitsa külä pilditegijät Sundelli Harrit, kiä võtt õks vaivast ja tulõ haard tandsuaoluu jaost mõnõ ilollitsõ pildi tetä'.

Aitumma kõigilõ! Järgmäts kõrrani'!

Seto leelokoori Siidisõsarõ teküs aestak naas pääle

Kultuuririkkusõ aestaga
vallalõtegeminõ MUBAh
13. jaanuaril 2024

Hüä, õt oll jäl' vaia seto rõiva' sälgä panda' ja säädä' saapanõna' Talina Muusika- ja Balletikooli poolõ, õt ütehkuuh tetä' vallalõ kultuuririkkusõ aestak.

Säänest kirivät seltskunda olõ-õi poiskõsõõhto MUBA silmä' ja saina' viil nännü'. Andsõ meilgi' kaia', õt kiä' kõik omma' kokko korjunu': mehhiklasõ', korealasõ', hiinlasõ', marokolasõ', armeenlase', udmurdi', mari', tšuvassi', ukrainlasõ' ... ja muidogi' mii' – seto'!

Ku avakõnõ' ja -esinemisõ' läbi, mi tei ütidsõ pildi üteh-

kuuh kultuuririkkusõ aestaga projektijuhi Rauni Eeroga' ja sis mi joosi kolmada kõrra pääle, koh üteh huvtavah MUBA tso-pakõsõh mi tei üte uhkõ esinemisõ seto leelo ja pillimängu ja tandsmisõga'.

Ku jäl' kolmada kõrra päält alla lätsi, pidi meid repi pääl kinni kaunitar ja pallõl tetä' pilti kuuh miika'. Mi jäi kavvõbast jutatamma. Tull vällä, õt tä om Gordijenko Inna, Ukraina Organisatsioonõ Assotsiatsiooni Eesti kommunikatsiooni juht, ja setokõisiga' oll tä jo varahappagi' kokko puttunu'. Mine tiia', vaest mi tii' saava' edespidigi' kokko.

Tenosõna' üritüsele. Tenosõna' kõrraldajilõ. Tenosõna' osalõjilõ.

HAAVALO ILME

Siidisõsarõ MUBAh.

Haavallo Ilme kogo pilt

Lahkus lugõ

Püülpühä, 10. veebruaril mi panni Kehra Rahvamajah säntse seto pido püstü, õt kundsa' lintsi'. Ilma nalalda'!

Sookõrd oll kutsjas Anija Lions Klubi ja üritüse juhtlausõs „Lahkus lugõ“ (pileditulu läts majandusligult tagasihoidlikubal järel olõvidõ latsilaagridõ tugõmisõs). Prosektori' paistu' õkva silmä ja õgas mi väiga' hõste näeki-is, ku hulga nuid hüvvi inemisi meid kulõmma-kaema oll kokko tulnu'.

Pääle hellele prosektorivalgusõlõ mi eis' ka' pilisi! Silmä' pilisi', valgõ rõiva' pilisi' ja peräkõrra pärlendi' ka' mi otsaedise': pilisevidõst etteastõtõst – laulu-, tandsu- ja pillimängast kuuma lava pääl.

Anne and tiidä', kiä' ja minikõst leelõtama nakas. Õks väigokõnõ tõlgõh ka' „võõramaalaisi“ iih esinedeh vaia tetä'. Kukki', müts maaha! – paistu, õt mi vedosnik Ilme olõ-õi õnnõ ainumas kehrakas, kiä' seto kiilt mõist. Näütüses edimätsõh riah oll naistõrahvas, kinkõga' mi

sai kõrraga' kontserdi edeot-sah umakeelidõ kontakti.

Sookõrd oll mi esinemisõ tuu poolõst eissagamanõ, õt meil oll kats pillimängjät: Maria ja Sass. (Ma julgõ üldä', õt mi karmoška-duo helisi uhkõbaltki' ku C-Jam kvartett!) Aig linnas. Pääle ao lindamist ka' kundsa' suurõst tandsmisõst.

Saa-as arvugi', ku oll jo viimäne laul ja lavapääle tull Anija Lions Klubi president Tanne Toomas tenokirju, roosipuketi ja krõngliga'.

Miiki' olli tenoligu'. Aitumma kutsmast! Õga esinemisõ om mi jaost pidopäiv. Mi istõ veidõ inne tiileminekit. Seimi krõnglit ja Ilme-Lembidu kodoaia pipõrmündi-maasiga-palohka tsäiu. Kül' oll hüä! Sis juusk Maria Lõunõ-Eesti rongi pääle ja töösõ', „päälina pääsõkõsõ', säi' hindit massinidõhe, õt päälina sõita'. Säänestmuudu sis setokõsõ' ommaki' – üleilma lajah, õt pidopääväl jäl' kokko tulla'.

HAAVALO ILME

Tenokiri Anija Lions Klubit.

Eräkogo pilt

„Tandsma sa piät!“ käske Pireti vanaimä Anna

Täambä om neläpäiv, imäkeelepäiv ja paaba-praasniku päiv. Tuujaost, öt Setomaa aolehe märdsinummör joudnu' hällüpääväs Paaba Palaga ehk Piret Torm-Kriisi postkasti vai www.setomaa.ee saidi pääle, piä ma inne praasniku pidämist kipõn tüüd tegemä ja soo luukõsõ üles luuma ni valmis kudama. Mul oll' algusõh plaan kūsümüisi küüssü', a ku keeletöimõtaja Palmi Silvi mullõ Pireti raamatut lainas, sai ma säält ummilõ kūsümüisilõ vastusõ' kätte ni kirodagi raamatust ja ütistsit tandsupõrmandist.

KAUKSI ÜLLE

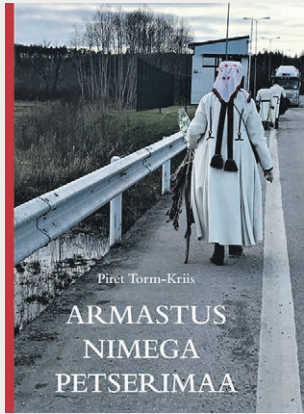
Vikipeedia kirotas, öt Piret Torm-Kriis om tandsja ni tandsuoppaja.

Tä om tandsutrupi Modus asutaja ni kunstitilõ juht ja päätreener 1984. aastast pääle. Tandsutunni' toimusõ' Verskah ja Talinah. Niisamatõ om tä ka Eesti Swingtandsu Liidu juhatuse liigõ'. Tä om peri Petserimaalt, a elas Talinah. Sünnü-aig: 27. märts 1964.

Eluluust viil setokõisilõ vähämb tunt olulist tiidmist:

- Eesti edimäne *lindy hopi* oppaja.
- Tandsnu balletti, estraadi-, *show*- ja vabatandsu, meistrikandidaat iluvõimlõmisõh.
- Tävvendänü hinnäst Eestih, Inglismaal, Saksamaal, Norrah, Rootsi, Soomõh ja USAh.

Raamat

„Armastus nimega Petserimaa“

- Autor: Piret Torm-Kriis
- Toimõtaja ja korrektor: Silvi Palm
- Kujondaja ja külendäja: Priit Lööper
- Raamatu välläandmist tugõsiva' Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri tsihhtkapital ja Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp.

■ 2021. aasta VI Eestimaa võimlõmispido „Kingitus“ Noortõ Kotkastõ ja Kodotütärde kava autor ja liigijuht.

■ 2021. aasta II Seto tandsopido „Kagoh kul'atasõ“ päälavastaja.

■ 2018. aasta I Seto tandsopido „Kagoss kargasõ“ päälavastaja.

■ 2012. aasta Talina võimlõmispido „Igavene ring“ päälavastaja.

■ Korgõmb haridus koreograafiah, humanitaartiidüste magistre kultuurikõrraldusõ erialal.

■ Setomaa kultuurikeskusõ tandsuoppaja.

■ Setomaa ülembsuotska 2017–2018.

ÕIGÕ AIG. Edimäne märgo tuu pääle, ku silmssi ekraani pääl uudist soo raamatu päälkirä ja kaasõpildiga, oll', öt ku õigõl aol soo raamatukõnõ tull'. 24. veebruaril 2022 alanu sõda om tennü Petserimaalt peri inemistõlõ suurõ süämevalu mi esivanõmbidõ maa, haudu, rato müürü taadõ pandmisõga. Ku saa-i minnä', näüädäda' perrä-tulõjilõ, sõpru sinnä' kutsu', omgi võimalus kirota' süäme päält ar' ja tuuga avitada' miilde tulõtada' ka lugõjil. Kõik Petserimaa-teemalinõ – mälestüse', pildi' om olulinõ ja tundõlinõ setokõisi jaost.

ÕIGÕ KIIL. Olõ nii võro ku seto keeleh ilmuvidõ raamatidõ üle kõgõ rõõmsa ni suuvnu, öt noid olnu' inämp ja inämp, a soo raamatu puhul ma tunnista, öt kirotamisõs valit eesti kiil hulga seto mõistidõ ja ütleמיי selgitüisiga om õigõ. Sookõrd.

Ma tulõta vahtsõst miilde luku 1990ndäte algusõst. Kõnõli Talinah Fenno-Ugria kontorih kohvipausi aigu piiri kinnipandmisõ halust. Öt kuis seto' saa-i ummi esivanõmbidõ haudu pääle ja kerikuhe ni kirmassihe. Sis kūssegi põhjaeesti juuriga korgõlt harit daam, öt mille nä sinnä' haudu pääle piät kõik aig käuma, vai küläkokko-tulõkilõ; timä küll käu-i. Kiroti tuust luulõtusõgi ni sai arvu, öt tuu halu, mis om tutvva noilõ, kiä' omma' tuud tundnu', olõ-i arvusaadav noilõ, kiä' olõ-i tundnu' vai õi tiäiki', kui kõik om olnu.

Ku ma näe FBh hulga piltuudisist soo raamatu esitlõisist üle Eesti, sis om soo kitmist väärt tüü Petserimaa saatuse ja tähtsüse selgitämisel eestikiisile lugõjilõ. Piretit nuu' eesti rahvakih'i', kiä' pidäva' rahva püsümise jaost tähtsäs

õigõt eesti kiilt ja laulu- ni tandsupito, uskva' ja kullõsõ', om jo timägi tuntust kogonu tandsupidodõ jaost tandsõ oppamisõga.

ÕIGÕ KASVATUS. Üts seto verd visionäär ja ärimisi, kiä jo unolõ hiitnü täämbädes pääväs, kõnõl' mullõ, kuis timä uma tii kodupaika kaof ni timä esäl ja unodõl umavahel võõrastus ja tüülü' tekkü' ni vahtsõ' põlvõ' jäti' kodotalo' varõmihe ni lätsi' Setomaalt minemä; öt tuu nättis om kõüdet kodotsõ õhk-kunna ja kasvatusõga; inemisi kõüt uma kodokotusõ ja kultuuriga armastus. Ku inemist om umah perreh vai suguvõsah vai kodokandih väega hoiõet latsõna vai muido ka, sis nuu' süäme- ja hingekõüdüse' tõmbasõ' timmä õks juuri mano tagasi.

Olõ tähele pandnu, öt setodõ veresuhõt' omma' tugõvamba', ku muial olõ kogõnu. Nuid võimõndas ka usulinõ kõüdüs, religioossus hüäh mõttõh. Kerigupühä' ummi kimmide kuupäiviga omma' kallendrih ilma sooilmaaisidõ doodle tabelitõlda, inemisõ' märkvä' nuu' umma kallendrihe ja käudas kuuh ja suguvõsa tund ummi liikmit mitmit põlvi.

Piret om kimmäs iihkuju, kuis umma pereht uma suguvõsa mälestüisi ja kombidõga hoita' ni noid kombit ja kiilt edesi anda'. Nii nigu tä vanaimä soo-vit tandsi', nii om ka Pireti seto kultuuri edasiandminõ tulnu läbi tandsu ja kiil läbi tiatre.

ÕIGÕ TANDSUOPPAJA. Piretit kisksõ seto kultuuri ja rahva poolõ nii kimmält, öt tä käve mitu aastat tüühü huvi-juhist Verska Gümnaasiumi ni naas Verska kultuurikeskusõh tandsu- ja joogatrenne andma. Mõnõ aasta kävemi

kaasaga Verska Iginoortõ tren-nih. Oll' hallõkõnõ, öt ma sattu poolõ saandi vannusõlt *swing*-tandsu opma, oi olõs noorõmbalt trehvänü säändse treeneri kundsa ala. Uma jovvuga iist vitä' tandsjidõ rito meenu-tas Piret Kai Leetet, kiä kimmä randmõga Kubijal vägesit juhaf. Önnõ Piret tarvita-i kunagi sääntsit sõnno vai väljendit, nigu nõukaaigõ kooliga tree-neridõ käest olõ kuulndu. Timä om kõgõ nõudlik, a hüätahtlik, ja timä supõrvõimõ' om huul-minõ ummist tandsjist, julgus-taminõ ja huumor. Osa trenne and tä osavõtjidõ soovil seto keeli ka. Kõrd küsse mu käest, öt kuis seto keeli empaatia om. Öt kui seletä', öt ku saalih om tandsutsõõr, sis kõik pidänü' tundma ka säläga, öt kõigi paarõ vaihõl püsünü paras üte-line vahe. Tükk aigu pooñatimi, a löüdseni, öt toda säläga tund-misõ mõistmist, mia latsõpõlvõst ja vannuimmi opatust nii hindästmõistõtav tundus, tüküs vähäs jäämä.

SIIH JA SIBERIH. Piret kiro-tas väega süäimest reisist Siberi setodõ mano. Ka mul oll' õnn sinnä' hinnäst nuiata' – ma olõ-i töömeli kohegi reisile nii hinnäst pääletükvalt paknu, ni töömeli tuu aoränd om jäänü uma jaanipäävatsidõ pullimõir-gamistõ, lätete, nurmõ kasunu surnuaidu, Haida külä tarri ja gulaanijidõga mällu. Kohkil Krasnojarski festivali laval, seto tandsu tandsma minneh ma nigu ütli Piretile, öt mine' sa iih. Piret küsse, öt ku tä sootskas kandidirnü', kas ma tulnu' tälle handa. Ma lubasi. Lätsi handa ja püüssü vaimsõlt kõr-val kah.

ÕIGÕ SOOTSKA. Sagõhöhe küüsitäs ka mu käest, öt midä

sootska piät tegemä. Ma olõ tuud midägi tegemist nelli aas-tat nännü, ku Riitsaarõ Evar oll' ülembsuotska aastil 2005–2008. Ma vastagi, öt õga sootska tege tuud, midä tä kõgõ parem-bahe mõist, saa ja taht. Piret tuud tekkegi. Tä tekk seto tandsupido ar'. Öga tuu liiga lihtsalt lääki-s. Ütelt kroonikogo kuu-holõkilt tullü' sootska' tagasi ja ma sai tiidä', öt Piret oll' peris ikma aetu. Tä olõvat tennü ettepanõki, öt kuningriigi-pääväl ka tandsupido tetä'. Sis oll' puhkõnu igikestvä tüülü õigõ tandsu asõh ja tandsupido sobi-matusõst seto kultuuri. Ma olõ pruumnu lahenduusi löüdü', öt kuis saa kultuuri edesi arõnda' nii, öt vana ka sääl seeh tunda' olõsi', ja sis hälgät pääh, öt seto leelopäiv om kuigi poolik õga herätä' inämb huvvi. Mäрге, öt tuu tahtnu' turgutamist ja leelolõ võinu' tandsu ka mano panda'. Hõrna Aare löüdü, öt tuu om küll hüä märgo, tandsupido leelopääväga kokko panda', ni mina palssi, öt süämeiga inemisi tohi-i kuuholõkidõl ikma aia'.

Tandsupido tull' väega hõste vällä. Ja Pireti tegevus tandsu oppamisõl, püüne pääle säädmisel ja seto rühmi Talina ja Võromaa pidodõlõ viimisel om tõhus. Tekküsi mano seto tand-suvägi – hulk inemisi ilosih seto rõivih ja hüä tervüsega, kiä' kandva' seto kultuuri ja kel inne õs olõ' muudsah keeleh umma väljundit. Tellitäs rõivih ja ehtit, käudas inämb Setomaal, opitas vanõmbit ja vahtsõmbit tandsõ. Nii nigu õgah eläväh kultuurih piät olõma nii vana', mustidsõ' moodu' ku ka sooilmaaisõ' noidõ vannu põhju pääl. Piret oll' ülembsuotska üte huuaõ, a timä tüü kest ja oll' kimmäs.

Pallõ õnnõ ja tervüst, sootska Piret! Aiituma umma ello jagamast!

Kuismuudu üts luulõtus tsütsüt' madarit umal aol vabadusõ iist võitlõma

LILLAKU ANTI

Eestimaal tiidäs hõste, öt urbõkuu ehk märdsi 14. päiv om luulõtaja ja kirämehe Petersoni Kristjan Jaagu (1801–1822) sünnüaastagapäiv ja öt tuu perrä peetäs meil vahtsõl aol imäkeelepäivä. Peterson oll' peri küll Viländimaalt ja mi kandi kiili, nigu seto vai võro, tä ummi kirätõie man pruugi-s, a hüä om õks mõtõlda' umaet-tegi, öt jo päält katssada aas-takka tagasi elli meil sääne miis, kiä tuudaiga viil õnnõ kõõgikeelest peet eesti kiilt nii pallõ kallist tuñsf ja taah peenüt ja korgõt luulõt kirof.

Hoobis veidop tiämi tuud, mille õkva järgmäst, urbõkuu 15. päivä pidävä' tähtsäst mi kavvõ' lõunõpoolsõ' hõim-lasõ' madari' ehk ungarlasõ'. Näide rahvusligu aoluu üts tähtsäst sündmüisi oll' kimmält 1848. aastaga rahvuslinõ revolutsioon, minkast kasvi vällä madaridõ vihhaš vabadusvõitlus Austria keisririigi ja tuu valtsõjidõ Habsburgõ vasta, kinka säädüisi all nä tuul aol pidi' elämä ja kannahatama.

Vabadusõ iist võitlõminõ – vai eiski uma elo andminõ – olõ-i nii eishindäst selge asi ja kõigil aigõl om suur jago ine-

Lillaku Anti juhiti ansambli Kännu Peal käbi kostipääväl Obinit-sa üülokaalih esinemäh.

Sundelli Harri pilt

misi pruumnu' kuigimuudu ar ellä' ütskõik ku rassõ riigikõrra aol, sõariista vai mässu nõst-malda'. Viimädse jaost piät õks olõma suur vajadus. A pääle tuu lätt vaia ka kedägi, kiä mõist inemisi vaiva' ja soovi' täpsehe sõnnohe panda', vai viil parõp, luulõtusõst vai laulust tetä'. Sis om süämevaiv saanu' hindäle tsihi ja iihmärgi. Madaridõl oll' säändsest sõnameistrist ja tiinäütäjäst kirätsura Petõfi Sándor, töömõli slovaki juuriga miis, kiä sündü õkva üts aastak pääle mi Petersoni tiisikuhõ kuulmist – 1823. aastagal –, a muido oll' Petersoniga vaimsõlt õigõ ütest ja samast rahvusliso

mõtlõmisõga põlvkunnast.

Petõfi luulõtust „Rahvusõ laul“ loeti ja jaati Pesti liinah (üts jago ildappast Ungari päaliinast Budapestist) Ungari Rahvusmuusiumi trepi pääl 15. märtsil 1848 rahvalõ, kiä oll' kokko korjunu' ummi õiguisi nõudma. Aig ja inemise' olli' säändse rahvusligu sõnumi jaost tävveste valmis ni soost sai õkva ungarlasi võitluslaul.

Edesi juhtu terve rida sünd-muisi, miä' vei' madarit tapõlui-sihe Austria keisrivõimu vasta. Jo järgmädsel aastagal – 1849 – pidi' ungarlasõ' küll tuñs-tama kaotust ni Petõfi Sándor eis' kuuli hainakuu 31. pääväl

1849 võitlusõh Austria liitläse Vinnemaa väki vasta, a tuust huulmalda' jäi soo aig madaridõlõ igäväsest miilde ja aviõ edespidigi rasõhhiil aigõl pääd püstü hoita'.

Ku 1867. aastagal õnnahtu madaridõl peräkõrd saia' peris suur eisvaltsõmiskõrd ehk autonoomia, sis või üldä', öt taa johtu suurõlt jaolt ka teno katskõmmend aastagat inne sündünü' revolutsioonilõ.

No' karga ma uma jutuga õkva 2023. aastaga Eestimaalõ, Tarto liina, koh Kirändüsmuusi-ummi tiidüri' Kuznetsovi Nikolai ja Troitskii Sergei vidi' Soomõ-Ugri Kiränduskohvikidõ SUKK sarja. Ögal kokkosaami-sõl loeti üte soomõ-ugri rahva autori ütte luulõtust ja tuu tõl-kit. Muusiäh võeti jutust ka Petõfi Sándori „Rahvusõ laul“, midä om tõlgit jo pallodõhe keelihe (ka eesti kiilde), a seto keeleh taad viil olõ-s.

Kuznetsovi Koolä julgusf kõõ SUKKist osavõtjit tegemä luulõtuisilõ vahtsit tõlkit, ni selle võti ma peräkõrd timahavva talvõl ette „Rahvusõ laulu“ ümbrehepanõku seto kiilde. Alostaja jaost olõ-s tüü veigä loovhka, a aigupite nakaš laul ka seto keeleh helämä.

Ku no' hõimlasõ' lõunõh mõtlõsõ' Ungari Rahvusõ Pää-

väl, 15. märdsil ummi esivanõ-bidõ võitluisi pääle, või ka mi lukõ' näide kallist laulu ni viil-kõrd kimmüst saia' taah, kuis-muudu laulõl ja luulõtuisil või

Rahvusõ laul

Petõfi Sándor (1848)

*Üles, madár, maa sul hõikas!
Aig om käeh, et valli' võit, kas
vangõst vannamuudu jäämi'?
Vai kõrd vabadust jal' näämi'! –
Madaridõ jumalalõ
vannumi,
vannumi, imp orjust kanna-i
ilmahki!*

*O'ra' olli mi nii kavva,
vanõba' kaehtatu' havvah.
Vabalt elli' nä' ja kuuli',
orämulda ja jüräs luuni'.
Madaridõ jumalalõ
vannumi,
vannumi, imp orjust kanna-i
ilmahki!*

*Tuust om õnnõ hätä, vaiva,
kodo iist kiä koolda' kaibas.
Räpäl elokõ täl kallip,
pühhä kodomaad ku salli'.
Madaridõ jumalalõ
vannumi,
vannumi, imp orjust kanna-i
ilmahki!*

Seto kiilde ümbre pandnu' Lillaku Anti 2024.

*Mõõga' ketttest valusaba',
mõõgaga' käe' ilosaba'.
Mille õks mi ahilidõh,
ku või hoita' mõõga pidet.
Madaridõ jumalalõ
vannumi,
vannumi, imp orjust kanna-i
ilmahki!*

*Kuulsa madaridõ nimme,
vanast avvuh hoiõt kimmäst,
vahtsõst piät no' puhtast luuma
aastasatu häpekuurmast.
Madaridõ jumalalõ
vannumi,
vannumi, imp orjust kanna-i
ilmahki!*

*Ütskõrd meidki, kalmuliisi,
latsõlatsõ' mustist viisi
igäväste mälehtäse',
tenoh maani' kumardasõ'.
Madaridõ jumalalõ
vannumi,
vannumi, imp orjust kanna-i
ilmahki!*

keväjäne, külb ja muu' sõna'. Kilstakõisi seto sõnaraamatust

Õkva om keväjätse päävä-käände aig (Setomaal üldäs ka *päävä.käändjäne*, *pääväkäänäng*, *pääväkäänätüs*, *päävä-pöörätüs* vai niisama *pöörätüs*) ja kevväi om jo' möttih nii Setomaa lehe lugõjil ku seto sõnaraamadu kokkosäädjil. Selle mötli, öt soovoori passisõ' seto sõnaraamadust Setomaa aolehte kevjä ni külbmisega' köüdet sõna' ni näütelausõ'.

hidsa s <.hitskmõ, hidsand>
1. külvivagu, hitse ■ *ma viä jalagaq .hitskmit* ma vean jalaga külvivagusid; *lätt tööñ hidsand vidämä* iih teine läheb ees vagu tõmbama

2. külvivahe ■ *kaeq, siiaq hidsa jääniüq, kiä koolõs* vaata, siia on külvivahe jäänud, [see ennustab, et] keegi sureb

3. külviesi ■ *nigu .külbjä, nii hidsa* (vanasõna) kuidas külvaja, nõnda külviesi

keväjite ~ **keväjidi** P *adv* kevadeti, kevaditi ■ *pääkarus palgati külägaq, keväjite joq käveq .säätseq vanaqmeheq hinnäst .pakmah* peakarjus palgati külaga, kevadeti juba käisid sellised vanamehed ennast pakkumas; *kõivo tikatas keväjidi .varra, väiko külmägaq joq* P kasemahla lastakse kevaditi vara, juba väikese külmaga

keväjä *adv* kevade ■ *keväjä püüq .lambit noorõ .kuugaq* kevadel püga lambaid noore kuu ajal; *keväjä .varra .tuude ar viimäne kuhi kodo* P vara kevadel toodi viimane [heina]kuhi koju

keväjäne *adj* <keväjäde ~ keväjätse, keväjäst> kevadine ■ *keväjäde ilmagaq .külmät arq .kergehe* kevadise ilmaga külmametad kergesti; *Hemmo .lambil om pallõ keväjätsi .vuunõ* Hemmo lammastel on palju kevadisi tallesid (kevadel sünninõ.

SAARÕ EVA

Seto sõnaraamadu tüüpargi juht

dinuid); *keväjäde migulapää-väniq oll' kari* ütitse niidü pääl kevadise nigulapäevani (9. mai) oli kari ühisel niidul

kihonõma v <kihodaq, (ta) kihonõs> tärkama, kasvama hakkama ■ *hain ka jo kihonõs, nõna jo väläh rohi* ka juba tärkab, nina juba väljas; *kidsil kihonõs, lõõhkõl lagonõs* (vanasõna) kitsil kasvab [varaj], heldel kaob käest. Vrd kihenemä

külb s <külbü, .külbü>, **külv** <külvi, .külv> / <külvü, .külvü> / <külvi, .külv P> külv; külvamine; külvatud kultuur ■ *sita-sitik, tuul on kuus .jalga, pujaq .jalgu all, ku om ede .jalgu all pujaq, sis saa varahinõ külb hüä, ku om .keskmäiste all, sis saa .keskmäne külb hüä, a ku perä .jalgu all, saa illanõ külb hüä* sitasitikas, tollel on kuus jalga, pojad jalgade all, kui on esijalgade all pojad, siis tuleb varajane külv hea, kui on keskmiste all, siis tuleb keskmine külv hea, aga kui on tagajalgade all, tuleb hiline külv hea; *vanast riü .külbü .kaeti* vanasti vaadati rukki külvamist (valiti külvamise aega); *sis mi .kündü*

külbü mano, sis .saie salvõ mano (rahvalaulust) siis me küündisime külvi juurde, siis saime salve juurde

külbmä v <.külbäq, külbä>, **külvmä** <.külväq, külvä> külvama ■ *olõ i külbetüt no midägi meil meil ei ole veel midagi külvatud; mehel olliq külbetüt .nakriq mõtsa .viirde* mehel olid naerid metsa äärde külvatud; *pojakonõ külb' sanna lava .alla kesväkese* (muinasjutust) poja-kene külvas sauna lava alla odrakese; *ei külbetäq, ei künnetäq .eiskiq kaasq? (nõgi)* (mõis-tatus) ei külvata, ei künta, kasvab isegi? (nõgi); *upa külv' tä ks musta mulla pääle, her-neht heidi ks tä hellä liiva pääle* (rahvalaulust) uba külvas ta mustale mullale, hernest heitis hellale liivale

külimit s <külimiti, külimiti>, **külimit** <külimitu, külimittu>, **külimüt** <külimütü, külimütü> külimit, külvivakk; viljamõõt ■ *külimit oll' koet pedäjä juurist* külimit oli punutud männijuurtest; *nu, miis, mis sa külvät, külimit iih, külimit takah?* (muinasjutust) noh, mees, mida sa külvad, külimit ees, külimit taga?; *sõsaf, hellä linnukonõ, vakk andas vanna rahha, külimüt killingit* (rahvalaulust) öde, õrn linnuke, vakatäis antakse vana raha, külimitütäis killingeid. Vrd külbilvakk, külbilvakk, külimüt, külbilvakk

külbilvakk s <külbilvaka, külbilvaka> külimit; viljamõõt ■ *külbilvakk, .tuugaq külvetäs meil, mõñõl om suurõmb, mõñõl vähämbäkäne* külimit, tollega meil külvatakse, mõnel on suurem, mõnel pisut väiksem; *minq tuuq külväka täüs .jauhõ aidast!* mine too aidast külimitütäis jahu! Vrd külbilvakk, külbilvakk, külimit,

külimüt

tälgeq s <.tälkme, tälgend> idu, tärge, tõuse ■ *tälkme aja üles, .tälkmest kasus oras* tärkme ajab üles, tärkmest kasvab oras. Vrd idu, iirõq², iärmes

tärknemä v <tärgedäq, (ta) .tärknes> tärkama ■ *rügä naass .tärknemmä, üles tulõma* rukis hakkab tärkama, üles tulema; *teräkeseq ommaq jo tärgeñiq* terakesed on juba tärgranud. Vrd idänemä, .tälknemä, .tärkümä

virges s <.virkse ~ virgese, virgest>, **virgõs** <.virkso ~ virgõso, virgõst> vagu ■ *kats virgest viil vaja aiaq kaks vagu* [on] veel vaja ajada; *kardohkaq ommaq .istõt virgõso .pääle* kartulid on istutatud vao peale; *.virkse .pääle är nõrgahat* nõrked vao peale; *tsiga künni, tuul äest, vesi .aie virgessit* (rahvalaulust) siga kündis, tuul äestas, vesi ajas vagusid. Vrd vago

Seletüses

- *adv* – määrsõna, s – nimi-sõna, v – tegosõna.
- Suur P näütäs põhaseto kiilt. Punktikonõ sõna iih näütäs kolmadat välidet. Tagaeitüs om sõnaraamatuh sõnaga' köüdet alakriipsukõsõga'. Liitsõna piiri näütäs pistüline kriipsukõnõ. Võtkõ' hääs vai pankõ' pahas, a sõnaraamatuh om vaia õks ka mitmust ja muid sõnavormõ selgehe märki', selle tarvitami ka q-tähte.
- Seto sõnaraamatut säätäs kokko Tarto Ülikooli ni Eesti Keele Instituudi ütidsse tüüpargia'. Sõnaraamadu kokkosäadmise man omma' ola ala pandnu' ka haridus- ja tiidusministeerium ni kultuuriministeerium Setomaa perimüskultuuri toetusmeetmest.

Mõtsatsirk Obinitsah külakeskusõh pidol. Pärtini Siridi kogo pilt

Vahtsõnõ latsi leelo-pargikõnõ Mõtsatsirk

Tulli üles hummogulla, kuuli ime leelotavat, laulgõ summah, seto latsõ, Meremäe tsirgukõsõ'...

Eelmidse aastaga sügüse nakaś Meremäe noortõkeskuistõ kokko käümä väiko summa-kõnõ latsi ni nuuri. Õks taa ütelidse huvi perrä – tandsminõ ni leelo.

Verskah om latsi leelopargikõnõ olõmah, vöi jo Meremäel ka olla'. Mõtõld – tett. Ma vöti ette ni naksi latsi kokko kuukma. Tulli' siist ni säält – kokko sai' kolmõ perre latsõ' ni

mõni viil.

Latsõ' omma pillilidse', laululidsõ' ni tandsolidso'. Plaani' omma' suurõ', taha leelopää-väle saia', ni õks mi lää ka. Sooaastaga kävemi joba Obinitsah paraadil ni Kihnuhki om käüt. Obinitsah leelotimi üte laulukõsõ, kiä kullõl, tuu tiid. Julgust tulõ jo koräda'. No meil tulõ timahava viil käümisi, om jo kust.

Mi ooda ka vahtsit latsi ni nuuri miika üteh leelotama Meremäele kats kõrda kuuh, ni tandsma õks ka!

PÄRTINI SIRID

Valgamaal idanõs leelokuur

Minevä aastaga 28. jaanuaril tulliva' Valgamaa seto juuriga inemise' Lüllemäe kultuurimajah kokko. Ma kutsi, a sootska Hörna Aare andso soo käsu mullõ kätte, öt ma nimä' kokko kutsusi'. Tul' katskümmend kolm inemist ja Setomaalt olliva' kah sootska Leima Aarne, ülembsootska Leima Evelin, sootska Raudoja Ahto. Pääliinast viil Tormi Piret kõõ perrega. Tuust üteholõmisõst om aigu müüdä lannü ni ma märgodi, miä tetä'. Kas määnestki kirmast pitä? Lihavõõdõtõ aigu munnõ veerätädä? Vai kutsu' pääliinast preestri ni pallõlda' Karula Jumalaema Kaitsmisõ kerkoh tiinminõ tetä?

Juhtu õkva nii, öt Valga naase' iihotsah Sikka Mariaga naksi' seto leeloparki kokko pandma

ni minnu kutsti üteh. Soo om sis edimäne edenemine, mia tuust minevääastakatsõst kokko-saamisõst sündümä nakas: Valgamaa setodõ leelokoor.

1. märtsikuu pääväl sõidi jälki Lüllemäele. Ütesä leelonaist saiva' kokko. Rätsepä Triin kutsõ Palolilli Mari Setomaalt mi mano. Mari mõist ulli-väega hõste eis' leelota' ni tõisi opada'. Õgaüts pandso midägi ütitsõ lavva pääle. Triin paksõ vahtsõt vahtramahla. Vöi oll' hüäkene!

Mi leelodi ni pooñadi. Väega hüä miil sai, öt sääne asi sündü. Tulõva kõrd trehvämi 5. aprillikuu pääväl, õks Lüllemäel. Sis tulõ Orasõ Janika oppama. Nimme mi pargil parhilla' olõ-õi viil, a mi õks märgoda. Kiä taht, võisi' nõvvu anda'!

VEESAARÕ ANNE

Hemmo ja Joorka poodimäng

Hemmo ja Joorka mõtli', öt ku nä suurõst kasusõ', sis nä nakasõ' poodipidäjist, a inne võisi' hafota'. Nä nõsti' üte väikoba lavvakõsõ kest tarrõ ja sai' lavva pääle õgasagamaist kraami. Õgalõ asälõ oll vaia hind vällä märki'. Tuu oll kee-

rolinõ. Imä-esäga' poodih kavvuh nä nuid poodihindu olõ-õs tähele pandnu'. Hemmo arvas, öt kirotami paprõ pääle nuu' asä', öt midä mi müü, ja mägimi mano, öt mia' võisi' ku pal-lõ massa'. Naksi' sis kirotamma.

Joorka tulõt miilde, öt suurõh poodih kõgõpäält usso man om minkõgiperäst aiaviläkraam. Midä imä poodist ost, tuu panõmigi' kirja. Ja saigi' paprõ pääle pantus kartohkas, pörknas, kaal, upin. Edesi tulõva' saia' ja leevä'. Tuu om keeru-

linõ! Nuid sai ja leibu om niinii hulga, imägi' om õga kõrd hädäh, öt määnest sis sookõrd võtta'. Hemmo üteli: „Las olla' niisamata nimi ‚sai‘ ja „leib“. Ja nii kokko lepütigi'.

Joorka: „Hemmo, panõ' kirja ‚piim‘ ja viil midägi' makõt – pakk karamelkit.“

Hemmo: „Hõste. Sis pia-ai hinnäst vaivamma piimä leti man, öt mitmõ protsendilino piim ja määne näist võtta.“

Joorka: „Hemmo, ma inap viisi-i sood mängu edesi

mängi'. Ikäv nakas. Teemi' no' midägi' tõist. Pia tulõ imä kodo, sis küüsümi timä käest, öt pallõ miaki' mass.“

Hemmo: „Hüä plaan. Ma tahasi no' uma raamadu lõpuni ar' lukõ'. Joorka, sul oll ka' mää-negi' tegeminõ poolkõlla.“

Joorka: „Mul vaia Tepolõ helstä' ja küüsüdä', öt kas tä saa tulla' mukka' palli mängmä.“

Hemmo nakas raamatut lugõma ja Joorka läts vällä palli pessmä.

SARVÕ ÕIÕ

Meremäe noorõ' viidi Kütiorgo suusamäele

Lihahiite ehk maaselitsa nädälil viidi Meremäe koolinoorõ Kütiorgo suusamäele. Liulaskminõ om nii eesti vastlapäävä kui seto võiuñädäli kimmäs osa olnu. Oppajist käve' nuuriga' üteh Riitsaarõ Evar ja Utsali Maret. Noorõ opõ' ruttu ja lusti oll' lajalt.

Meremäe Kooli kogo pilt

Valga naase' om leelotamisõs üles rivistet. Veesaarõ Anne kogo pilt

SÜNDMUSÕ' SETOMAAL

- **4. aprill** kellä 16.30–18 tsihiotõsmisõ ja käugisari 2024, I jago Lutõpää.
- **6. aprill** kell 11 kaadsaumlõminõ Obinitsa muuseumih.
- **9. aprill** kellä 18–19 seto tandsa opminõ Obinitsa külakeskusõh.
- **10. aprill** kell 18 Setomaa valla sportlaisi tenoõdak Verska kultuurimajah.
- **13. aprill** kell 11 kaadsaumlõminõ Obinitsa muuseumih.
- **13.–14. aprill** kell 13 orienteerumisvõistlus XXXII Peko Kevvõi Kitsõmägedeh.
- **18. aprill** kellä 16.30–18 tsihiotõsmisõ ja käugisari 2024, II jago Miktämäel.
- **18. aprill** kell 19 kino „Armastus ja sunnitõõ“ Verska kultuurimajah.
- **19. aprill** kell 18 *playback-show* Verska kultuurimajah.
- **23.–26. aprill** kellä 10–16 koolivaheaig Verska talomuusiumih.
- **23. aprill** kellä 18–19 seto tandsa opminõ Obinitsa külakeskusõh.
- **25. aprill** kell 11 raamadu „Armastus nimega Petserimaa“ tutvustus Obinitsa raamadukogoh.
- **25. aprill** kell 13 raamadu „Armastus nimega Petserimaa“ tutvustus Meremäe teeninduspunkti saalih.
- **27. aprill** kell 11 kaadsaumlõminõ Obinitsa muuseumih.
- **28. aprill** kellä 12–16 urbõpäiv ja kalapäiv Laossinah.

2017. aasta pitsikonkursi võitja Einama Eili sängütek.

Seto Käsitüü Kogo pilt

Seto pilo konkurss 2024

Seto pilo konkursi mõtõh om, õt innidse vanavanõbidõ tett pilo ilo pruumi' tuvva' tsuut täambätsehe päivä, a õt tuu man jääsi' alalõ vanaaolinõ hõng ja kõrralinõ vällänägeminnõ. Üts mõtõh om, õt tulõs mano vahtsit piinü näpotüü tegijit, kinkõl om himo innidse ilomeelega' šoo ao ello ilosta'.

Konkursil sorditas vällä kõgõ pareba' noorõ' ja täüskasunu' näpotüütegijä', hinnatas vahtsit mõttit, andas vällä eriavvuhindu ja oppaja preemia.

2024. aastaga seto pilo konkursi teema om „SUVI“.

Hinnatas eräle nuuri (kooni' 18-aestagatsõ') ja suuri inõmisi. Konkursilõ või õga näpotüütegijä tuvva' üte vai mitu tüüd. Nuist tõiest säetäs Verska Külästuskeskuistõ – Reegi majja (Pikk 29, Verska) näütüs, minkõ ütime edimäne kaeminõ

om 3. mail kell 15.

Konkursilõ oodõtas tõid kooni' 30. aprillini', peräst tõid vasta võõda-ai. Uma näpotüü võit saata' postiga' vai eis' kotusõpääle tuvva' Seto Käsitüü Kogo kontorihe Pikk 12, Verska, Setomaa vald. Saata' saa ka' Omniva postipakiga'. Kõrraldaja: Kala Ingrid, 5120659.

Uma näpotüü mano panõ' nimi, kontaktandmõ', tüü päälkiri ja lühkokõnõ tutvustav seletüs. Konkursist osavõtja' kintäse' tüü esitamisõga', õt tüü om originaaltüü ja olõ-õi inne kohki' esitet.

Tüü hindamisõ man kaetas:

- kas om teemat piteh;
- kas om ummamuudu ja kunstilist kvaliteeti;
- tähtsäst peetäs, õt olõs seto pilolõ umadsõ' värmi', tihedüs, sobivus kangaga ja kõrdapite pilo kintäminõ rõiva külge.

Konkursilõ tuud tõid hindasõ' seto pilo asatundja', kiä' eis' konkursil võistlõ-õi. Kiä' hindasõ', tuu saa selges 6. mail 2024.

Tulõmusõ' hõigatas vällä seto pilo päivi perämätsel pääväl, 31. mail kell 15 Reegi majah.

Seto pilo konkursi rahakukru suurus om 1200 eurot. Preemia- raha mastas vällä 15 kalendripäävä joosul päält otsusõ tegemist. Seto Käsitüü Kogo pidä preemiasumma päält kinni kõik säädüsega' ette nätt massu'. Koik konkursist osavõtõmisõ kulu' kand osavõtja eis'.

KALA INGRID

Kae' perrä!

- Mano saat küüssü': Kala Ingrid, tel 512 0659. ingrit@setomaa.ee,

SÜNNÜPÄÄVÄ' APRILLIH

Sommeri Lauri – 51 2. aprill Liinatšura' laulumiis, kiränik	Kolgi Kaspar – 53 24. aprill Liinatšura' laulumiis
Zaitsevi Rein – 55 3. aprill spordimiis	Kalla Urmas – 54 25. aprill Liinatšura' laulumiis
Prozese Jaak – 59 4. aprill hõimutegeläne	Malkovi Pille – 62 26. aprill OUT tiätre näütlejä
Verevmäe Aleksander – 65 5. aprill Siidisõsarõ pillimiis	Takeli Rines – 58 26. aprill leelonaane
Rätsepä Triin – 46 7. aprill sõögimeistri, Lummo Kati leelopargi laulja	Vaarigu Veera – 83 27. aprill Sõsarõ koori innine laulja
Küti Martin – 33 8. aprill Zetodõ trummõ mängjä	Kalkuni Andreas – 47 28. aprill Liinatšura' laulumiis, folklorist, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh
Piho Mare – 80 9. aprill etnoloog	Haavalõ Ilme – 69 30. aprill Siidisõsarõ iistvidjäjä

Visseli Kadri – 39
10. aprill
käsitüümeistre

Sarja Urmas – 49
13. aprill
Setomaa valla volikogo esimiis, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh

Kuusingu Mati – 49
14. aprill
keraamik

Salmar Margit – 59
15. aprill
Sõsarõ leelonaane

Saarõ Vello – 66
16. aprill
Verska Sanatooriumi juhataja, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh

Järvelilli Rein – 58
16. aprill
sootska, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh, Seto Miihi Summa laulumiis

Plakso Kerti – 48
16. aprill
Sõsarõ leelonaane

Vabarna Jalmar – 37
17. aprill
muusigamiis, Zetodõ ja Trad.Attack!i iistvidjäjä

Kliimanni Maria – 94
19. aprill
Sõsarõ koori innine laulja

Metsiku Helle – 62
21. aprill
Helmekaala' leelonaane

Hoidmetsa Ilme – 62
23. aprill
Verska Gümnaasiumi oppaja

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Maria Lahe	96
Alla Lemmik	90
Nikolai Mehilane	88
Maie Surva	87
Tamara Lumpre	86
Maria Vassiljeva	85
Vladimir Anufrienko	84
Silvi Valle	84
Jaana Jaagu	83
Veera Puusaar	82
Ants Tagarand	82
Viive Tirp	82
Tiiu Raudsepp	82
Linda Järvemägi	82
Urmas Meitus	82
Maigi Allik	82
Silvi Karro	81
Viktor Timofeev	81
Jüri Arumets	80
Helju Lumi	79
Eevi Turvas	78
Leo Urbanik	78
Silvia Ainik	77
Eevi Jüriõõ	76
Asta Kuldveer	76
Jaana Jõgi	76
Laine Pilve	75
Antonina Burlakova	75
Aini Kilusk	75
Johannes Raidla	75
Silvia Valge	74
Volli Mikitalo	74
Volli Ladvik	74
Õie Rammulüüs	74
Eevi Kanger	73
Siina Reinson	73
Svetlana Rebane	73
Jaana Ülenurm	72
Sirje Keldrimägi	71
Asta Kender	71
Urmas Kaur	71
Heino Hain	70
Liidia Parm	70
Toivo Tuik	70
Valentin Fomin	70
Niina Tamm	70
Helve Kalkun	70
Heldur Kõlli	70
Aime Salumägi	70

Seto kangõ koolimiiss

JÜRIÕÕ VELLO 80

Õnnõ ja tervüst, suurõmbat kulpi tarkusõ jagamisõs!

Seto kirä- ja koolirahvas

KALJU HELLENURM
29.03.1942 – 05.03.2024

Mälestäse' kooli-kaaslasõ' Petseri 2. Keskkooli päivil.

Leinämi

- † Helene Raudvee
- † Nadežda Montarovskaja
- † Vello Metsakaev
- † Elmar Palok
- † Juliana Lillmaa

SETO INSTITUUDI ÜLIOPILASTÕIE KONKURSS 2024

PREEMIAKONKURSILÕ OODÕTAS 2022–2024 KIROTÕT SETOTEEMALISI BAKALAUROUSÕ- JA MAGISTRITÕID (SH RAKÕNDUSLIKKÕ), ÜTSKÕIK MÄNTSE ERIALA VAI VALDKUNNA PÄÄLT VAI KORGKOOLIST, NI KA GÜMNAASIUMI LÕPUTÕID.

TÜÜ' PALLÕMI SAATA' DIGIKUJOL VAI LINGINÄ AADRESSIL INFO@SETOINSTITUUT.EE TÄHTAIG: 1. JUULI 2024

Kõgõ pareba' tüü' kuulutadas vällä 3. augustil 2024 Seto kunigriigipääväl Obinitsah. Võidutõie kirotajilõ om ette nätt rahalinõ avvuhind.